

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische
Kring Gent V.Z.W.

29e jaargang nr. 1

15 januari 2000

INHOUD

- Dr. P. P. Devriese:
De Gentse Hoogleraar Emile Van Ermengem en de ontdekking
van botuline. 2
- Adolf De Ceuleneer:
Inventaire Archéologique: Graven in Sint-Baafs'abdij. 7
- Daniël Van Ryssel:
Ik zou daar een boek kunnen over schrijven:
De charmes van de dagelijksheid. 9
- Mark Rummens:
Waar te Gent recht werd gesproken (Vervolg en slot). 23
- L. Friant:
Irène Fuerison. 38
- Daniël Maes:
Het Gents kerkepad (vervolg).
De Kerk en het Klooster van de Dominicanen of Predikheren -
Holstraat - Hoogstraat. 41
- Hugo Collumbien:
Gentse Memoriedagen: 26-27 April. 45
- Bibliografie. 52
- Vraag en Antwoord. 55
- Lezers schrijven ons. 57
- Eddy Levis:
't Gentsch spant de kruune!
Over moeskes en moeskesmoakers 58

DE GENTSE HOOGLERAAR EMILE VAN ERMENGEM EN DE ONTDEKKING VAN BOTULINE

EEN GEVREESD VERGIFT EN EEN WAARDEVOL GENEESMIDDEL

Inleiding

Tot het einde van de vorige eeuw bestond nog veel onduidelijkheid over de oorzaken van voedselvergiftigingen. In 1895 vond een opzienbarende vergiftiging plaats in het dorpje Ellezelles in de provincie Henegouwen, die het 'materiaal' zou leveren voor de ontraadseling van de meest heftige onder alle voedselintoxicaties: het botulisme.

Enkele muzikanten van de dorpsfanfare overleden er na een gezamenlijke begrafenismaaltijd; anderen werden ernstig ziek. Er werd beroep gedaan op de Gentse hoogleraar bacteriologie Emile Van Ermengem om de oorzaak te achterhalen. Uit het voedsel en uit de slachtoffers isoleerde Van Ermengem de bacterie *Bacillus botulinus* (botulus, Latijn voor worst) -later *Clostridium botulinum* genoemd. Met dat voedsel en die bacterie verrichtte hij toxicologische studies die resulteerden in de beschrijving van de werking van een onbekende toxine die botuline genoemd werd.

Omstreeks 1970 ontstond in de medische wereld belangstelling voor dit toxine als mogelijk geneesmiddel. Het bleek een grote aanwinst te zijn bij de behandeling van bewegingsstoornissen (dystonieën) die anders moeilijk onder controle zijn te krijgen.

De beschrijving van de oorzaak van botulisme en de ontdekking van de botuline was een van de talrijke grote ontdekkingen op het gebied van de bacteriologie, die aan het einde van de 19de eeuw gedaan werden in de voetsporen van Louis Pasteur en Robert Koch. Het was geheel en al de verdienste van één man: Emile Van Ermengem, die wel nooit zal vermoed hebben dat zijn ontdekking aan het einde van de 20ste eeuw ook een belangrijke therapeutische betekenis zou krijgen.

Omdat de figuur Van Ermengem weinig bekend is te Gent, volgt hier een korte levensgeschiedenis samen met enkele gegevens omtrent de dramatische gebeurtenis die aanleiding gaf tot zijn ontdekking en omtrent de toepassing, die de door hem beschreven uiterst giftige stof sinds enkele jaren kent als geneesmiddel.

Emile Van Ermengem

Emile-Pierre-Marie Van Ermengem werd op 15 augustus 1851 te Leuven geboren. Op 20 september 1875 werd hij Doctor in de Geneeskunde aan de

Emile van Ermengem. Links een doorkijkje op het Bacteriologisch Instituut dat in 1905 in neogotische stijl opgetrokken werd op het terrein van het toenmalige Bijlokeziekenhuis te Gent (Archief van de Universiteit Gent).

Katholieke Universiteit van Leuven. Dankzij een studiebeurs kon hij in 1876 een bezoek brengen aan de laboratoria van Claude Bernard te Parijs. Tussen 1876 en 1878 bezocht hij klinieken te Londen, Edinburgh en Wenen. In 1883 werkte hij in het laboratorium van Koch te Berlijn. In 1884-1885 deed hij onderzoek naar de etiologie van cholera te Marseille (Hôpital du Pharo), werkte in het Laboratorium voor vergelijkende Pathologie te Parijs (Collège de France) en wederom in het instituut van Koch te Berlijn. In 1885 bestudeerde hij de vaccinatie tegen de cholera in Spanje.

In 1888 werd hij benoemd tot hoogleraar Microbiologie aan de Universiteit van Gent. De eerste bevindingen naar aanleiding van de voedselvergiftiging te Elzele (14 december 1895) publiceerde hij in 1896. Daarna kreeg hij diverse opdrachten van overheidsinstanties (o.a. tijdens de pestepidemie te Glasgow) en vele onderscheidingen in binnen- en buitenland. Hij overleed in 1932. Zijn

zoon verwierf onder het pseudoniem Franz Hellens (1881-1972) bekendheid als Franstalig schrijver, vooral in het surrealistische genre.

De voedselintoxicatie te Ellezelles in 1895

Ellezelles (Elzele) is een plaatsje in de provincie Henegouwen, 7 km ten oosten van Ronse. Het ligt op de scheidingslijn tussen de vallei van de Schelde en de vallei van de Dender. Het grondgebied wordt sinds het Neolithicum (ca. 4500 tot 2500 v. Chr.) bewoond. Elzele maakte deel uit van het klooster van Ronse, misschien door Sint-Amandus in de 7de eeuw gesticht. De abten verkochten het aan de graaf van Vlaanderen. Elzele en de abdij werd achtereenvolgens het bezit van o.a. Gwijde van Dampierre, de graaf van Namen, de graaf van Merode en de graaf van Henegouwen.

Landbouw was de voornaamste economische bedrijvigheid, aangevuld door vlasbewerking als bijkomende bron van inkomsten. In 1801 was Ellezelles reeds een belangrijk dorp met 4.008 inwoners. Gebrek aan industrialisatie leidde tot stagnatie en de crisis van 1845-1848 veroorzaakte armoede en hongersnood. De landbouw evolueerde naar veeteelt, teelt van chicorei en bietwortel. In 1977 telde de gemeente 5.074 bewoners.

In dit rustieke kader speelde zich op 14 december 1895 een drama af. Op die dag luisterden de muzikanten van de *Fanfare Royale Les Amis Réunis* (opgericht in 1864 en nog steeds actief) de begrafenis op van hun medelid Antoine Creteur, die op 87-jarige leeftijd was overleden, en ze gebruikten daarna traditiegetrouw een gezamenlijke maaltijd (34 personen).

Merkwaardige ziekteverschijnselen ontstonden 20 tot 24 uur later bij de deelnemers aan de maaltijd. In verschillende mate kregen zij last van oogstoornissen, algemene spierzwakte, droogheid en roodheid van de slijmvliezen van neus, mond en keel, slik- en ademhalingsstoornissen, spraakstoornissen, hoesten, stemstoornissen tot volledige stemloosheid, urineretentie en obstipatie. Drie jonge mannen overleden binnen 5 tot 7 dagen. Meer dan 10 personen verkeerden enige tijd in levensgevaar. Bij sommigen zouden de oogstoornissen 6 tot 8 maanden blijven bestaan.

De ziektegeschiedenissen van deze ongelukkigen werden gedetailleerd opgeschreven door de artsen André en Noville. Volgens deze huisartsen werden de verschijnselen veroorzaakt door het eten van bedorven vlees. Alle muzikanten die ziek werden hadden rauwe ham gegeten; wie geen ham had gegeten werd niet ziek. Anderen die later van de ham aten, vooraleer de ernst van de vergiftiging duidelijk werd, werden op hun beurt ziek.

Een gerechtelijk onderzoek naar de oorsprong van de ham werd ingesteld, het parket gelastte een scheikundig onderzoek en een autopsie van twee slachtoffers, jonge mannen, respectievelijk 15 en 19 jaar oud. Een deel van de verdachte ham, een deel van de tweede ham van hetzelfde varken en organen van

de overleden slachtoffers werden voor verder onderzoek naar professor Van Ermengem te Gent gestuurd.

Het onderzoek door Van Ermengem

Een zeer uitgebreid onderzoek werd verricht door de microbioloog Van Ermengem in zijn laboratorium te Gent.

Bij microscopisch onderzoek van de milt van de slachtoffers werden veel anaërobe (anaëroob = levend zonder lucht) bacillen gevonden.

Ook de bereiding van de ham werd zorgvuldig nagegaan. Het varken was op 2 augustus 1895 geslacht en het gedeelte dat voor conservering was bestemd werd binnen 24 uur ingezouten en in een ton bewaard. De normale procedure bestaat uit twee delen: het pekelen en het roken. Op de bodem van de ton wordt het eerste stuk met zout ingewreven vlees gelegd, tussen stukken spek. Daar over heen wordt een laag spek gelegd, daarna een tweede ham die eveneens wordt afgedekt met een laag spek. Daaraan wordt twee liter water gevoegd om het zout op te lossen (pekelen). De ton blijft 6 weken tot 3 maanden onaangevoerd. Vervolgens worden de hammen uit de ton gehaald en één tot 2 weken opgehangen tot al het vocht er uit is. Daarna worden de hammen in de schoorsteen gerookt boven een houtvuur gedurende vier tot vijf weken.

De ham die de intoxicatie veroorzaakte en waarvan voor het eerst op 14 december werd gegeten, bevond zich op de bodem van de ton ondergedompeld in de pekelen. De onderste ham, ondergedompeld in de pekelen, die niet in contact kwam met de lucht, liet bij microscopisch onderzoek geen duidelijke ontbinding zien maar wel sterke veranderingen tengevolge van een invasie met bacteriën. Het eten van het mager vlees had problemen veroorzaakt, het eten van het spek, daarentegen, had geen noemenswaardige effecten. Ook werd een duidelijke relatie gevonden tussen de hoeveelheid gegeten vlees en de ernst van de symptomen.

Vervolgens werden experimenten verricht bij een serie proefdieren waarbij met de verdachte ham vergelijkbare verschijnselen als bij de slachtoffers veroorzaakt werden.

De dodelijke dosis bij onderhuidse injectie bij het konijn bleek uiterst laag te zijn: niet meer dan 0,0005 milligram. De bacterie geïsoleerd uit de ham werd door Van Ermengem *Bacillus botulinus* genoemd naar het Latijnse woord botulus (worst), omdat de waargenomen symptomen overeenstemden met een ziektesyndroom dat wel eens gezien werd na het eten van bepaalde soorten worst en dat sinds lang bekend was. Later kreeg de bacterie de naam *Clostridium botulinum* toebedeeld. De giftige stof die door deze bacterie geproduceerd wordt, staat nu bekend als botuline.

Een buitengewoon giftige stof

Na de ontdekking door Van Ermengem van de *Clostridium botulinum* bacterie en de toxiciteit ervan, bleef de bacterie in de belangstelling staan van de laboratoria die belast zijn met de controle op voedingsmiddelen en het diagnosticeren van voedselvergiftigingen. Deze vergiftigingen komen nog steeds voor bij dieren en, vooral in streken waar veel huisbereidingen van vleeswaren gebeuren, ook bij mensen.

Militaire laboratoria van grote mogelijkheden kregen er belangstelling voor in verband met biologische oorlogsvoering. Het innemen van 0,1 microgram, een uiterst kleine hoeveelheid (een tienduizendste van 1 milligram), kan voor de mens fataal zijn. Botuline is een neurotoxische stof die aan de overgang tussen de zenuwvezels de prikkelgeleiding blokkeert. Daardoor kunnen de spiervezels niet meer samentrekken en ontstaat een verlamming. Het effect is tijdelijk: na ca. 3 maanden is het toxine uitgewerkt doordat de zenuwvezels ondertussen weer zijn geregenereerd.

Het gebruik van botuline als therapeuticum

Het idee botuline in gecontroleerde omstandigheden te gebruiken als geneesmiddel voor situaties waar er abnormaal veel spieractiviteit is, ontstond in de jaren zeventig op diverse plaatsen in de Verenigde Staten, en wel voor de behandeling van scheelzien. De pionier hiervan, de Californische oogarts Allan Scott, voorzag ook andere mogelijkheden bij de behandeling van dystonieën: neurologische stoornissen gekenmerkt door onwillekeurige continue contractie van spieren met abnormale bewegingen en houdingen als gevolg. In 1977 werden de eerste patiënten met scheelzien behandeld door Scott. In Nederland werden analoge behandelingen uitgevoerd vanaf het begin van de tachtiger jaren.

Op een consensus-bijeenkomst in de Amerikaanse National Health Institutes (Bethesda) in 1990 werd een lijst van richtlijnen en indicaties opgesteld voor een bredere toepassing van botuline. Sindsdien heeft de aanwending van botuline een grote vlucht genomen en het product wordt in steeds meer landen gebruikt. Veel patiënten vinden er baat bij.

Slotopmerking

Als geneesmiddel is botuline, het toxine van de *Clostridium botulinum* bacterie, onmisbaar geworden bij tal van afwijkingen die medicamenteus of chirurgisch niet goed te behandelen zijn. Zo blijkt de meest toxische stof voor de mens zeer geschikt voor de behandeling van belangrijke groepen patiënten die zich vaak sociaal zeer gehandicapt voelen.

Door een zeer zorgvuldig uitgevoerd onderzoek naar aanleiding van een

voedselvergiftiging meer dan 100 jaar geleden ontstonden nieuwe therapeutische mogelijkheden. Van Ermengem, die terecht internationale erkenning heeft gekregen voor zijn ontdekking, heeft dit waarschijnlijk niet kunnen bevroeden. Hij zou ongetwijfeld blij zijn geweest met deze ontwikkeling.

Dr. P.P. DEVRIESE
Academisch Medisch Centrum, Universiteit van Amsterdam
KNO-Facialisonderzoek (D2-318)

BIBLIOGRAFIE

Voor de bibliografische gegevens wordt verwezen naar publicaties in *Geschiedenis der Geneeskunde* (jg. 4, 1998, p. 293-299), *Journal of the History of Neurological Sciences* (jg. 7, 1998, p. 1-8) en *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift* (jg. 68, 1999, p. 56-61).

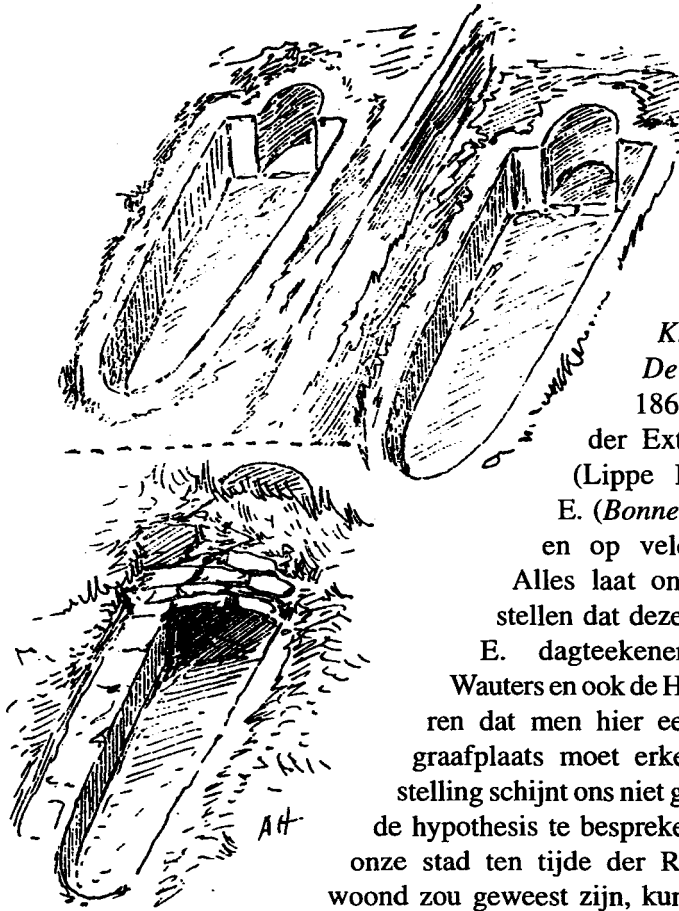
INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 112

Op 8 april 1899 stelde Adolf De Ceuleneer in de rubriek "Religieuze constructies - Ruïnes van de Sint-Baafsabdij - XIIe eeuw" in het Vlaams een fiche op over

Graven in Sint-Baafs' abdij

In de krocht van O.L.V., gebouwd op de plaats waar om het jaar 631 de H. Amandus eene kapel oprichtte, door den abt Everdeus en ingewijd door den bisschop van Doornijk, Anselmus, in 1148, ontdekte men in 1834 een getegelde vloer van de 13e E., en in 1845, bij het wegnemen van dezen vloer, ontmoette men op eene diepte van 0,30 m., 21 graven bestaande uit klinkers bedekt met een roodachtig cement. Het hoofd der graven is gericht naar het Westen en ieder graf heeft eene lengte van 1.88 à 2.05 m. en eene diepte van 0.25 à 0.32 m. Twee dezer graven zijn gemetseld met blokstenen. Op den ondergrond bemerkt men twee gekruisde groefjes met, aan het snijpunt, eene kleine opening dienende om het slijmerig vocht weg te laten loopen.

De graven zijn het engste aan het voetpunt; aan het hoofd heeft men aan het binnenste van het graf eene ronde vorm gegeven om het hoofd van het lijk te omvatten. Twee dezer graven werden ontdekt onder de zuilen der krocht, en dagteekenen bijgevolg van vóór het jaar 1148. De vorm dezer graven ontmoet men van de XI-XIVe E. (DE CAUMONT, 315; REUSENS, I, 443); men vindt

niet als romeinsche aanzien daar men hunne bijzondere vorm niet vóór de XIe E. ontmoet.

de zelfde vorm in de graven der kerk van Ave (prov. Namen), in het graf van den H. Bernward († 1022) der Sint Michielskrocht van Hildesheim (LOTZ, *Kunst Topographie Deutschlands*, Cassel, 1862, I, 302), in de grot der Externsteine bij Horn (Lippe Detmold) der XIe E. (*Bonner Jahrb.* 1893, 125) en op vele andere plaatsen. Alles laat ons toe te veronderstellen dat deze graven uit de XIIe E. dagteekenen. De Heer A. Wauters en ook de H. de Vlaminck beweren dat men hier eene romeinsche begraafplaats moet erkennen; deze onderstelling schijnt ons niet gegrond. Zonder hier de hypothesis te bespreken die aanneemt dat onze stad ten tijde der Romeinen reeds bewoond zou geweest zijn, kunnen wij die graven

Messenger des sc., 1834, 267; 1845, 148-156; 289-291. - E. DE BUSSCHER, *Les ruines de l'abbaye de S. Bavon*, 2e éd. (Gand, 1853). - A. VAN LOKEREN, *H. de l'abb. de S. Bavon* (Gand, 1855), 67, 71. - WAGENER et FRÉDÉRICQ, *Gand in: Belg. illustr.* I, 452. - J. VAN DEURME, *Schets eener gesch. der abdijen van S. Baafs en S. Pieters* (Gent, 1883), 23. - A. DE VLAMINCK, *Les origines de la ville de Gand* (Bruxelles, 1891-92). Cf. *Bull. Ac. Belg.* 3e s., XIX, 126-143. - A. WAUTERS, *L'architecture romane dans ses diverses transformations* (Bruxelles, 1889), p. 28.

IK ZOU DAAR EEN BOEK KUNNEN OVER SCHRIJVEN De charmes van de dagelijksheid (vervolg)

woensdag 14 januari 1953

Gisteren heeft tante Maria me gezegd dat ik voor haar een paar klompen moet kopen. In de natte continus lopen alle vrouwen nog altijd op klompen. Het kan geen probleem zijn dat ik ze voor haar koop, want we hebben precies dezelfde schoenmaat. Gewone klompen, ik weet wel hoe die er uitzien. Er is een klompenwinkel in de Brusselsepoortstraat, een eindje het hoekje om voorbij de Ommegangstraat.

Moeder heeft me geld gegeven en ik ben de klompen gaan kopen. Een oude donkere winkel die naar hout ruikt... met een oud ventje van 82 jaar die Jacques Vandermeulen heet. Nu bijna niemand nog klompen draagt, zeker niet in de stad, denk ik dat hij de voorraad die in zijn winkel staat nooit meer kwijtgeraakt. Hij keek er ook een beetje van op dat een jongen klompen kwam kopen... maar ik heb hem verteld dat het voor mijn tante is en dat we dezelfde schoenmaat hebben. Ik heb gepast... en toen heeft hij er lederen riemen op genageld.

Toen tante Maria vanavond van het werk thuiskwam, haalde ze uit haar tas een paar reeds gebruikte klompen te voorschijn. Gekregen van een vrouw op haar werk. Ze heeft die nieuwe klompen dus niet nodig en ze zei dat ik ze mocht terugbrengen.

Je ziet dat van hier dat ik die klompen zal terugbrengen. Die arme sukkelaar verkoopt misschien maar iedere maand een paar... en dan worden ze nog teruggebracht. En uitgerekend ik zou daar moeten voor opdraaien. Neenee, dat durf ik niet en dat doe ik niet.

Tante Maria is met de nieuwe klompen zelf naar de winkel gegaan. Ze heeft de man iets op de mouw gespeld waarbij ze mij de schuld heeft gegeven omdat ik met iets naar huis ben gekomen dat ze eigenlijk niet wou. De oude man heeft de klompen teruggenomen en hij heeft haar het geld teruggegeven.

Ik heb vanavond herhaaldelijk aan dat oud ventje gedacht. Zogezegd door mijn schuld heeft hij zelfs dat ene paar klompen niet verkocht gekregen. Door mijn schuld! Tante Maria kan liegen zonder te verpinken en ze trekt zich daar allemaal niets van aan... maar ik wel. Ik durf de eerstkomende dagen niet meer voorbij de klompenwinkel van Jacques Vandermeulen passeren.

zaterdag 31 januari 1953

Het gemiddeld uurloon van 1.200.000 industriearbeiders (met uitzondering van de mijnwerkers) in 1952 in België bedroeg 24,50 fr ; het gemiddeld

uurloon van 300.000 industriearbeidsters bedroeg 14,10fr.

Nochtans is dat een enigszins vertekend beeld want per provincie lopen de cijfers erg uiteen.

	Arbeiders		Arbeidsters	
	per dag	per uur	per dag	per uur
Antwerpen	220,40 fr.	25,05 fr.	107,90 fr.	13,50 fr.
Brabant	197,00	24,60	115,40	14,40
West Vlaanderen	171,40	21,40	110,60	13,80
Oost Vlaanderen	172,60	21,60	113,50	14,20
Henegouwen	211,40	26,40	110,50	13,80
Luik	226,40	28,30	133,60	16,70
Limburg	182,10	22,75	97,50	12,20
Luxemburg	204,90	25,60	94,90	11,90
Namen	191,70	23,95	106,70	13,30
Het Rijk	196,00	24,50	112,50	14,10

België zou, wat lonen betreft, in Europa een middenpositie bekleden: In Frankrijk 17,20 fr.; in Engeland 22,10 fr.; in West Duitsland 18,70 fr.; in Noorwegen 29,10 fr.; in Denemarken 29,35 fr. In de Verenigde Staten 83,50!

zondag 1 februari 1953

Vannacht heeft er een geweldige storm gewoed op de Noordzee en zowel aan onze kust als in Groot-Brittannië en Nederland zouden omstreeks 1.30 u met oorverdovend gedruis dijken doorbroken zijn. Overstromingen, verwoestingen, mensen en dieren meegsleurd door het water en verdronken. Men spreekt van een groot onheil en behalve een ontelbaar stuks vee zullen er wellicht tientallen, zo niet honderden of nog meer slachtoffers te betreuren zijn.

vrijdag 6 februari 1953

Van overal ter wereld en op alle mogelijke manieren probeert men de slachtoffers van de springvloed ter hulp te komen.

Ook de school heeft een oproep gedaan en organiseert een ophaling van levensmiddelen en andere goederen om de slachtoffers bij te staan. Moeder heeft me twee dozen sperziebonen meegegeven.

Iedere leerling die iets meebrenkt, mag dat persoonlijk aan de studiefprefect gaan afgeven en krijgt twee goede punten voor opvoeding.

De allereerste keer dat ik het bureau van de studiefprefect mag betreden
Ik heb hem alleen nog maar een paar keer op de speelplaats gezien... niet buitengewoon groot of dik, maar wel een indrukwekkende verschijning met zijn overjas over de schouders... hij zegt niets, maar alleen al door zijn aanwezigheid wordt het plotseling muisstil op de speelplaats. Zelfs de studiemeesters zijn heel even totaal overbodig
En tot het heiligdom van die man word ik nu toegelaten. Hij heeft vriendelijk mijn naam en klas gevraagd... ik heb de dozen afgegeven... en onmiddellijk daarna stond ik weer buiten. Daar geweest te zijn en de studiefprefect die iets tegen me heeft gezegd... een indruk die ik niet licht zal vergeten.

zaterdag 28 februari 1953

De kauwgomballenautomaat op de toonbank rendeert helemaal niet... waarschijnlijk ben ik de enige klant... maar Ivan heeft gezegd dat hij iemand kent die hem wil kopen: zowel het toestel als de voorraad kauwgomballetjes.
Gistermorgen is hij met de automaat en de balletjes naar die kandidaat koper vertrokken... en pas vandaag in de vooravond is hij teruggekeerd. Van het geld dat hij voor het toestel heeft ontvangen, bleef geen frank meer over
Tante Maria heeft dadelijk gezegd dat ze moeder zal terugbetalen... maar moeder heeft haar gevraagd hoe ze dat zal doen. Toch niet van dat beetje geld dat ze in de fabriek verdient en waar ze met moeite kan mee rondkomen!
Terwijl die luiaard en nietsnut van een zoon van haar iedereen bestelt en alles verbrast! Voor de goede verstandhouding zou het beter zijn dat ze zo snel mogelijk een gegarnierde kamer zoekt en verhuist

donderdag 12 maart 1953

Naar het schijnt rijdt er bij de liefhebbers een gast uit Grobbendonk, Rik Van Looy heet hij, die ver boven al de anderen uitsteekt. Door iedereen wordt hij de beste jongere sedert de bevrijding genoemd. Van hem zullen we in de toekomst nog veel horen.

zaterdag 21 maart 1953

Het geboortehuis van Karel Van de Woestijne

Grootvader Pieter Vandewoestijne (aldus de schrijfwijze van de familienaam in de registers van de burgerlijke stand) werd geboren te Gent op 15 oktober

1805. Hij overleed er op 5 april 1868 aan een geraaktheid (beroerte). Hij was gehuwd met Marie-Jeanne Depaepe (°1809) en woonde in de Sint-Lievenspoortstraat 137 (na de hernummering van 1857, waarbij de huisjes van de beluiken een afzonderlijk nummer kregen: 217); hij was van beroep koperslager. In "Karel en ik" schrijft Gustave Van de Woestijne dat hij een streng man was met een aristocratisch voorkomen. (Geboren in 1881 heeft Gustave zijn grootvader niet gekend.) Het gezin Vandewoestijne-Depaepe telde negen kinderen: Petrus (°1834), koperslager; Johannes (°1839), hovenier-boomkweker; Johanna (°1841). Seraphine-Mathilde (°1843), Isabelle-Petronella (°1845), kleermaakster. Alexander-Johannes (°1847), koperslager en vader van Karel en Gustave; Judocus-Casimir (°1850); Maria (°1851) en Philomena (°1853). Verschillende onder hen zullen na hun huwelijk in de Sint-Lievenspoortstraat blijven wonen.

Overgrootvader van moederszijde Michiel Sielbo, geboren in 1794, woonde eveneens in de Sint-Lievenspoortstraat en was schoenmaker van beroep. Hij had verscheidene dochters en zonen, die het beroep uitoefenden van o.a. timmerman, smid, commies en schoenmaker.

Een van hen, Gerard-Victor Sielbo, meester schoenmaker, was gehuwd met Isabelle-Petronella Vandewoestijne en woonde in de Sint-Lievenspoortstraat 77. Twee Sielbo's woonden in de aangrenzende Lange Violettenstraat. De ene, in nr. 22, hield het café "Chernin de fer Américain" open, de andere, in nr. 50, was sloten- en stovenmaker.

Een andere zoon, grootvader Charles-Ferdinand Sielbo, werd geboren op 3 augustus 1822 en was gehuwd met Melanie Demeulenaere (°1818). Hij had drie dochters: Clotilde (°1848), Antigona (6 augustus 1852) en Coleta (°1857). In de Korte Ridderstraat oefende hij het beroep uit van winkelier en pluimverver. Later vestigde hij zich op het Recollettenplein (Koophandelplein) 2. Hij had er een pluimenmagazijn. Van deze grootvader - een geboren dichter en woordkunstenaar - zal Karel het talent en de zin om te dichten erven.

Op 30 april 1877 huwt Alexander-Johannes Vandewoestijne met Antigona Sielbo en het echtpaar vestigt zich in de Sint-Lievenspoortstraat 330. In dat huis wordt op 10 maart 1878 Karel Van de Woestijne geboren. Hij is de oudste van vier zonen. Zijn broer Gustave schrijft dat het een groot burgerhuis was met een dubbele ingang deur en langs de straat vijf trappen af Het werd pas voor de oorlog afgebroken.

Dat is niet helemaal waar. Het huis waarin Karel geboren werd, staat er nog steeds. Het is inderdaad een groot huis, een burgerhuis, maar gezien de breedte van de deur en van de gang kan het nooit een dubbele toegangsdeur hebben gehad. En er zijn ook geen vijf, maar slechts drie trappen. Aan de gevel van het huis, nummer 264, is een kleine arduinen plaat aangebracht:

In dit huis werd dichter
Karel van de Woestijne
geboren op 10-3-1878

Recht tegenover dit huis had grootvader Pieter Vandewoestijne gewoond en woonde in 1878 nog steeds zijn grootmoeder Marie-Jeanne Depaepe. In "Beginselen der Chemie", "Paidia" beschrijft Karel zijn grootmoeder, haar huis en ook zijn eerste vaderhuis.

In 1883 verhuisde de familie Vandewoestijne naar de Sleepstraat.

donderdag 26 maart 1953

Op verschillende plaatsen in de stad is men begonnen de boordstenen van de trottoirs geel te schilderen. Dat betekent dat je daar niet mag parkeren of stationeren.

Marcel zegt dat er nog een tijd zal komen dat je zult moeten betalen om je auto in je eigen straat voor je eigen deur te parkeren.

Dat kan toch niet! Betalen om je auto voor je eigen deur te parkeren! Hij is weer eens aan het overdrijven, zoals gewoonlijk.

zaterdag 4 april 1953

De Socialistische Wijkclub Sint-Lievenspoortstraat

Ook de Sint-Lievenspoortstraat bezat in de jaren vijftig een socialistische wijkclub. Hij was gevestigd in het lokaal "Vooruit" naast de kruidenierswinkel, 183.

De eerste socialistische wijkclubs of propagandaclubs of vermaakkringen werden te Gent gesticht in het midden van de jaren 1880. Ze waren het gevolg van Anseeles gevangenschap in 1886. In de verschillende wijken van de stad werden de buurtkringen belast met geldinzamelingen voor het kopen van geschenken, die men Anseele wou aanbieden bij zijn vrijlating. De collectes, die vele arbeiders hadden gemobiliseerd, leidden tot de stichting van de eerste volwaardige wijkclubs.

In 1888 werd de wijkclub Sint-Lievensststraat gesticht door Pieter Vandamme (1837-1914), suikerbakker, wonende in nr. 258. Zijn gouden bruiloft, in 1911, was voor de wijkclub en de buurt aanleiding om een groot feest te organiseren: ontvangst op het stadhuis, versiering en verlichting van de straat, serenade door "De Volksvrienden"... veel volk en beweging op straat. Als geschenk werd het echtpaar een schouwgarntuur aangeboden.

Lokaalhouder van de club was herbergier Albert Lepage, die tot 1903 café 'De Vrijheidsliefde' uitbaatte. Na zijn dood verhuisde de kring naar het lokaal "De Volksvrienden", stamlokaal van de gelijknamige fanfare, uitgebaat door de weduwe van Jan Aelbrecht, de stichter van de fanfare. In 1910 was de club gevestigd in lokaal 'De Zwijger', huis nr. 35, bij de weduwe van Theophile Huyghe. Binnen de club was Eulalie Benoot-Apers de stichtster van de vrouwenclub.

Enkele vooraanstaande bestuursleden van de wijkclub waren.

Isidoor Benoot: houtbewerker en meubelmaker in Vooruit. Echtgenoot van Eulalie Apers. Lid van Vooruit in 1900; bestuurslid van de wijkclub in 1911; bestuurslid van de Multatulikring.

Karel Bontick (1869-1931): metselaar, bediende, aannemer. Lid en secretaris van de socialistische Metsersvakbond. Zaakvoerder van de Samenwerkende Bouwwerklieden. Gemeenteraadslid 1903-1921.

Jan Dejourne (1870-1906): drukker bij Vooruit. Bestuurslid van Bond Moyson. Militant spreker. Bestuurslid van de wijkclub 1900-1906. Kandidaat gemeenteraadslid Gentbrugge 1903.

Victor Lamarcq (1864-1929): brievenbesteller, bediende aan de ijzerenweg. Lid van de Vrijdenkersbond 1885. Lid van Vooruit 1887. Bezieler van de Volkskinderen.

Albert Lepage (1851): Lid van de Vrijdenkersbond 1892. Lokaalhouder van de wijkclub 1883-1903.

Willem Meyer (1874): werknemer in de Volksdrukkerij en propagandist van het dagblad Vooruit. Spreker 1906-1913. Secretaris van het Boek. Lid van de Vrijdenkersbond. Secretaris van de Multatulikring. Gemeenteraadslid in 1921.

De wijkclub Sint-Lievenspoortstraat was een kleine club: 57 leden in 1904. (In hetzelfde jaar telde de club "Vrijheid door Broederschap" op de wijk Heuvelpoort 280 leden.)

Nochtans moeten er in de eerste jaren van de twintigste eeuw momenten van hoge verwachtingen in groei en bloei zijn geweest. Zo werd er op 8 april 1902 een meeting voor het algemeen stemrecht gehouden waarop niet minder dan 300 aanwezigen waren. Huisbezoek in het najaar van 1909 had niet minder dan 50 nieuwe leden opgeleverd.

Het grootste probleem waarmee de wijkclubs te kampen hadden, was het gebrek aan actieve leden. Naast de herbergier van het wijklokaal, het personeel van de coöperatieve en enkele enthousiaste partijgenoten, was slechts een gering aantal wijkbewoners bereid zijn vrije tijd aan propaganda te wijden. Men verwachtte van hen niet alleen een actieve inzet op de wijk na een werkdag van 12 uur. In de weekeinden dienden ze propaganda op het platteland te gaan voeren... en dat kon nogal eens uit de hand lopen. Deze niet aflatende inzet veronderstelde veel idealisme en onbaatzuchtigheid. En niet te vergeten: als de

propagandisten dronken thuis kwamen, konden ze niet altijd op het nodige begrip van hun echtgenotes rekenen.

In de jaren dertig ervoer een kleine en zwakke club als de Sint-Lievenspoortstraat het gebrek aan een geschikt lokaal en onvoldoende propagandisten als de voornaamste oorzaak van de tanende werking. Om de aantrekkingskracht van de clubs te verhogen en de ingeschreven leden blijvend te binden, organiseerde men uitstapjes, culturele voordrachten, herdenkingen, inhuldigingen, verjaardagsfeesten, optochten, tentoonstellingen... Wat aanvankelijk bedoeld was als een middel voor ledenwerving, werd nu een doel op zichzelf

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog schortten de wijkclubs alle vergaderingen op. Het verbod op samenscholingen en vergaderingen sloot trouwens politieke activiteiten uit. Alle sporen van socialistische acties op de wijken werden uitgewist.

Na de oorlog kwamen de 19 propagandaclubs van de stad opnieuw tot leven en in 1947 werd de wijkclub Edmond Van Beveren-Sint-Lievenspoortstraat hersticht. Het ledenaantal van de club in de naoorlogse periode:

1948	73 leden	1951	148 leden
1949	99	1952	120
1950	102	1953	120

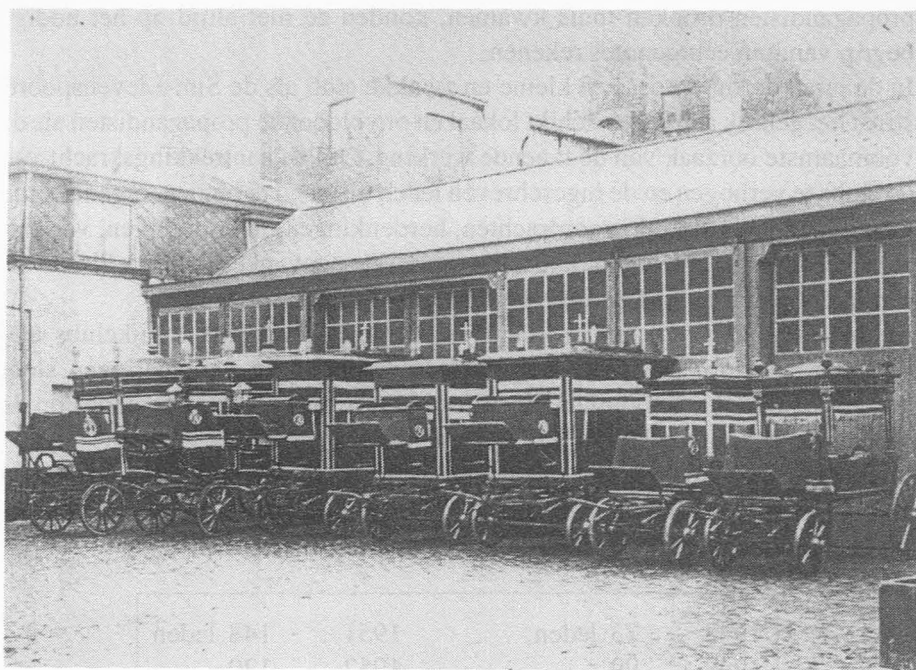
De twee grootste waren Heuvelpoort (520 leden) en Brugsepoort (612 leden). Samen telden de wijkclubs 5.537 leden.

Een nieuw aspect in de werking van de wijkclubs na de Tweede Wereldoorlog was het feit dat de leden niet meer noodzakelijk in de wijk zelf werden gerekruteerd. Men liet de belangstellenden vrij zich aan te sluiten bij een wijkclub naar keuze. Een gevolg hiervan was een verlies aan contact met de inwoners van de wijk en een toenemende onwetendheid over het dagelijks leven en de noden van de wijkbewoners.

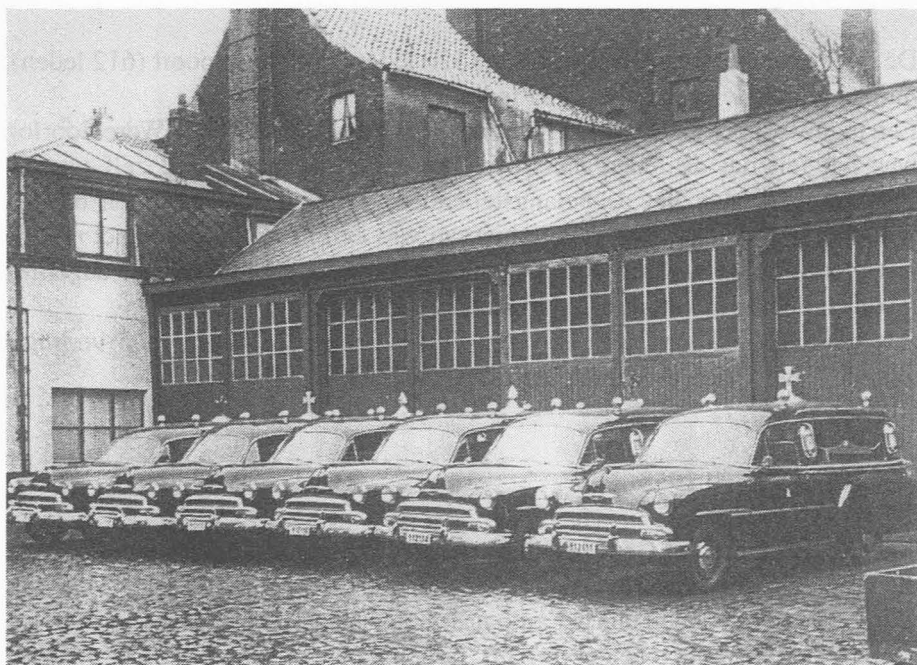
(De wijkclub Edmond Van Beveren-Sint-Lievenspoortstraat, toen verhuisd naar de Lange Violettenstraat, werd opgeheven in 1990.)

woensdag 8 april 1953

Gisteren heeft de stad Gent zes nieuwe autolijkwagens in dienst genomen, die de vroegere, door paarden getrokken karren moeten vervangen. Voortaan worden de overledenen dus per auto naar hun laatste rustplaats gevoerd. In het Frans is een lijkwagen een corbillard. Ik heb dat eens gehoord, en ik vind dat zo'n mooi woord dat ik het heb onthouden. Geef toe, corbillard is toch veel mooier dan lijkwagen of lijkkooft.

De vroegere lijkwagens.

De nieuwe lijkwagens.

zaterdag 11 mei 1953

Dinsdag is de oude Pol van hiernaast, eigenlijk heette hij Léopold, gestorven. Hij was 80 jaar. Niemand die daar een traan om laat. Niemand, behalve de Puppe, die hem zal missen. Die vooral zijn pensioen zal missen. Bakvis zei zonder verpinken dat hij te Blijenberge zal begraven worden. Toen ik vroeg waar dat ligt, lachte hij eens fijntjes en de anderen lachten mee, maar niemand wou me meer uitleg geven.

De Puppe, eigenlijk heet ze Margareta en ze is 24 jaar jonger dan Pol, loopt er verloren bij en ze is al iedere dag dronken van café De Vliegmaschine thuisgekomen. Tegen ieder die het horen wil, vertelt ze dat ze het niet meer ziet zitten, dat haar leven afgelopen is en dat ze er een einde zal aan maken door in de vaart te springen. (In 1957 heeft ze het nog gedaan ook. Haar lijk werd op de Keizersvest uit de Schelde opgevist.)

Toen Pol eenmaal naar Blijenberge is gebracht en onder de grond lag, heeft ze, op het bed na, alles wat in hun kamer stond kapotgeslagen, verscheurd of weggegeven. Ik ben al eens gaan kijken... een onbeschrijflijke puinhoop. En smerig! Zelfs een grote oude inktpot heeft ze tegen een muur aan scherven gegooid en alles wat daaronder ligt of staat, o.a. een hoopje kleren, is met inkt bespat.

Omdat ze zelf niet van plan is iets op te ruimen, zullen Bakvis en Fons volgende week van haar afwezigheid (ze is van plan een namiddag bij haar dochter te gaan) gebruik maken om alles wat kapot of verscheurd is in zakken te steken en weg te voeren. Dan heeft ze alleen nog een bed, maar dat is voor iernand die op het punt staat er een einde aan te maken ruimschoots voldoende. Vanavond heb ik aan Fons gevraagd waar Blijenberge ligt... en hij vertelde me dat die stad niet bestaat, dat de uitdrukking "te Blijenberge begraven worden" wil zeggen dat er niemand verdriet heeft of een traan laat voor de overledene

dinsdag 14 mei 1953

Socialistische Vrijdenkersbonden

In 1903 waren er, verspreid over heel het land, zo'n tweehonderdvijftig Socialistische Vrijdenkersbonden in volle activiteit. Ook in Gent bestond er zo'n bond, die van 1882 tot 1930 heeft bestaan. Hij telde maximaal 700 (in 1897) en minimaal 200 (in 1929) leden.

In de Sint-Lievensstraat maakten een twintigtal mannen, vrouwen en kinderen er deel van uit (o.a. Jakob Bassé, Emiel Bassé, Léonie De Smedt, Karel De Vulder, Jules Thielemans, Victor Lamacq, Albert Lepage, Willem Meyer, Pieter Van Damme, Frans Van de Bossche, Frans Thoorens, Filomena Van

Damme, Eulalie Apers-Benoot, Aimée Benoot ...).

De Socialistische Vrijdenkersbonden zijn ontstaan om de invloed van de kerk in het arbeidersmilieu te bestrijden. Alhoewel het aanvankelijk de bedoeling was propaganda te maken voor de vrijzinnige ideeën, was de eerste en tegelijk ook belangrijkste reden die de stichters voor ogen stond: de overleden leden een waardige burgerlijke begrafenis te bezorgen.

De kerk, die het monopolie van de teraardebestelling bezat, besteedde in de 19e eeuw weinig of geen aandacht aan de begrafenis van de armen. Niet zelden gebeurde het dat er vijf of meer tegelijk op dezelfde lijkwagen naar het kerkhof werden gevoerd, zonder dat de families over het tijdstip geïnformeerd werden. En nu zorgde de Socialistische Vrijdenkersbond voor een passende, meer zelfs, voor een statige uitvaart, waarbij de overleden vrijdenker, vergezeld door familie en geesterverwanten, het vaandel van de bond en muzikale begeleiding, naar zijn laatste rustplaats werd gebracht.

De eerste werkman, die te Gent burgerlijk werd begraven, was Jakob Bassé (1839-1882), bijgenaamd "t Jaak Vooruit", wever-drukker, lid van de Vrijdenkersbond, lid van de Broederlijke Wevers (1857), redacteur van De Werker, wonende Sint-Lievensstraat 187. Jakob Bassé overleed op 13 januari 1882. Aan zijn graf hield Anseele een van radicaal antiklerikalisme zinderende redevoering: "Hij was een geboren opstandeling... Hij zou een christen-martelaar zijn geweest onder Nero... God, er is geen god! Ik, de natuur ben de God der wereld, die moet aanbeden en bemind worden... en de priesters, de moedige man verjoeg hen tot den laatsten stond, tot den laatsten snik, waar het zijne stem niet meer vermocht, daar deed het zijn gebaar en hij stierf als vrij, onafhankelijk en moedig man..."

Deze begrafenis waren, vooral in kleine gemeenten, een doorn in het oog van de geestelijkheid. Een provocatie! De parochianen werden vanaf de preekstoel op de hoogte gebracht van het aanstaande goddeloos gebeuren... met het gevolg dat er op de dag van de begrafenis herhaaldelijk incidenten plaats grepen. Blijkens het verslagboek van de Gentse Vrijdenkers had dit echter een omgekeerd effect: na iedere burgerlijke begrafenis werden er nieuwe leden ingeschreven.

Een niet onbelangrijk probleem waren de kosten die dergelijke begrafenis met zich meebrachten. Bij een sterfgeval werd voor een volwassene 70 fr. uitbetaald, voor kinderen van 12 tot 18 jaar 25 fr. en voor jongere kinderen 15 fr.. Bovendien was er de begrafenis zelf: kist, kransen en muzikale begeleiding, dat kon gemakkelijk oplopen tot 80 fr.. Dit heeft aanleiding gegeven tot de oprichting van een apart sterftfonds, waarbij het aangesloten lid 10 centimes per maand betaalde, kinderen resp. 5 en 3 centimes.

Omdat de kerk altijd druk uitoefende, hetzij op de stervende, hetzij op de familie, om zich met de kerk te verzoenen, werd aan de leden van de Vrijdenkersbond gevraagd een testament te maken om op hun sterfbed uitdrukkelijk

de bijstand van de kerk af te wijzen. Een modeltestament werd de leden voorgelegd.

Ook voor crematie hadden de Vrijdenkers belangstelling. De kerk had crematie voor gelovigen in 1886 verboden. Het zou tot de jaren dertig van de twintigste eeuw duren vooraleer crematie in ons land door de wet werd toegelaten.

Was de burgerlijke begrafenis het eerste oogmerk van de Vrijdenkersbonden, ook voor de andere momenten in een mensenleven werd voor een ceremonie en ritueel buiten de kerk gezorgd.

Pasegeborenen, die niet kerkelijk gedoopt werden, werden in hun midden opgenomen en ontvingen namen ontleend aan de klassieke en Germaanse godenwereld. Oudere kinderen deden hun "sociale communie". Het huwelijk tenslotte was een louter burgerlijke formaliteit, waar noch de kerk noch de geestelijkheid iets mee te maken had.

Verder zorgde de bond ook nog voor regelmatige publicaties, vrijdenkersalmanakken, studiekringen, vakantiekolonies, buitenlandse reizen voor schoolkinderen... kortom alles wat kon bijdragen tot de geestelijke en culturele ontplooiing van de arbeider. De leden van de Vrijdenkersbonden moesten immers zedelijk hoogstaande persoonlijkheden zijn, naar wie de massa kon opkijken als levende voorbeelden. Op hun privé-leven mocht niets aan te merken vallen en een onwaardig gedrag kon verwijdering uit de bond tot gevolg hebben.

Het meest dynamische lid van de Socialistische Vrijdenkersbond te Gent was ongetwijfeld de onderwijzer, publicist en latere hoofdredacteur van het dagblad "Vooruit" Aimé Bogaerts (1859-1915).

donderdag 16 mei 1953

Grote nieuwigheid bij de bakker: de broodsnijmachine. De niet zo heel grote snijmachine met een grote pedaal staat naast het broodrek... en blijkbaar is ze nagenoeg gelijktijdig bij al de bakkers geleverd. Vanaf nu kunnen ze het brood dus ook gesneden kopen en hoeven huisvrouwen niet meer het broodmes te hanteren. Moeder was er dadelijk voor gewonnen... wat me erg verwonderde, want moeder heeft een afkeer van nieuwigheden.

Vermits moeder voor ieder brood een nieuwe broodzak verkwisting vindt, moet ik nu iedere dag, tot hij te smerig of gescheurd is, met een papieren zak naar de bakker om een gesneden brood te kopen.

Tot Belzele is de broodsnijmachine nog niet doorgedrongen. Meetje zou daar trouwens niets willen van weten. Ik zie haar tot het einde van haar dagen het brood tegen haar borst houden, een kruis op het brood maken en dan zelf al de boterhammen smeren en snijden. Zo was het, zo is het en zo zal het altijd zijn. Geen broodsnijmachine die haar op andere gedachten zal brengen.

dinsdag 19 mei 1953

De GENTSE Parochies

Aan de vooravond van de Franse Revolutie telde Gent binnen de muren 7 uitgestrekte parochies: Sint-Baafs, Sint-Niklaas, Sint-Michiels, Sint-Jacobs, H.Kerst, O.L.V.-Sint-Pieters, Sint-Martinus. Verder nog de kapel van Sint-Anna, de bidplaats van de abdij van Baudeloo, de priorij van Waarschoot, het Groot en het Klein Begijnhof en tal van gebedshuizen van reguliere orden.

In 1848 was de bevolking van de stad gestegen tot boven de 100.000 en dienden er dringend nieuwe kerken te worden gebouwd. De reguliere orden gaven het voorbeeld: Recollettenkapel in de Oude Houtlei, dominicanen in de Holstraat, franciscanen bij de Dampoort, ongeschoeide karmelieten in de Burgstraat, jezuiten in de Savaanstraat...

De volgende nieuwe parochiekerken kwamen tot stand: Sint-Anna (1853), Sint-Antonius (1853), Sint-Jan-Baptist (1866), Sint-Jozef (1872), Ledeberg (1872), Sint-Pieters-Buiten (1874), Heilig Hart (1877), Sint-Macharius (1882), Sint-Amandsberg (1883), Gentbrugge (1891), Sint-Coleta (1894), Sint-Antonius-Heirnis (1896), Sint-Paulus (1902), Sint-Vincentius a Paulo (1909), Sint-Theresia (1909). Zo evolueerde men in de tweede helft van de 19e eeuw tot aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog van 11 naar 23 parochiekerken.

Waarom een parochiekerk al dan niet of later tot stand kwam, heeft verscheidene verklaringen:

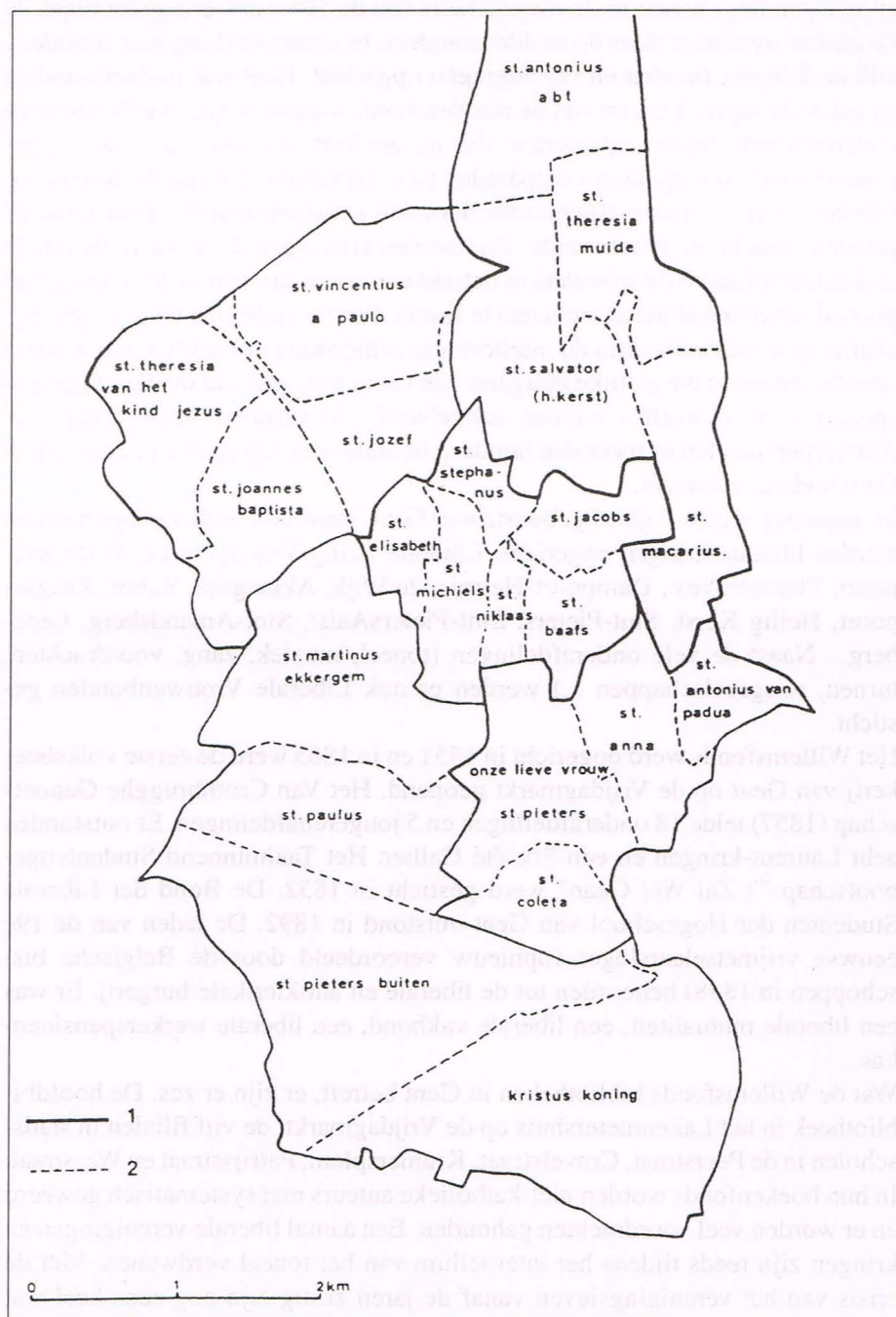
- Een liberaal gemeentebestuur (politiek).
- De moederparochie diende een deel van de bezittingen van de kerkfabriek aan de nieuwe parochie mee te geven (financieel).
- De levensstandaard van de buurt waarin de nieuwe parochiekerk zal worden opgericht (sociaal en financieel).

Pas na 1850 werd een begin gemaakt met de intensieve zielenzorg van de arbeidersklasse, omdat vanaf die datum de ongodsdienstigheid van de lagere bevolgingsklasse als een bedreiging voor de burgerij werd aanvoeld. Het zal dan ook de burgerij zijn die de voornaamste hinderpalen op de weg naar de oprichting van nieuwe parochies door haar geldelijke steun zal helpen overwinnen.

zaterdag 30 mei 1953

De Liberale Partij, de oudste politieke partij van ons land, werd in 1846 gesticht. De eerste homogeen liberale regering (Charles Rogier) kwam er in 1847 en dat betekende meteen ook de doorbraak van de industriële burgerij. Het liberale verenigingsleven (kiesverenigingen en politieke organisaties, maar

GENT: de kerkelijke indeling

1: decanaten - 2: parochies

ook verenigingen voor volksverheffing door sociaal-cultureel vormingswerk en ontspanning) kende in de tweede helft van de 19e eeuw een grote bloei. In de steden werden er door de middenstanders, in samenwerking met arbeiders, talloze kringen, bonden en verenigingen opgericht. Heel wat middenstanders en zeker de lagere klassen van de middenstand, waaruit jonge, intellectuele en ondernemende leiders opstonden, die inzake kerk en staat, taal- en sociale politiek eigen standpunten verdedigden (o.a. algemeen stemrecht), werden op hun beurt van de macht afgehouden door een gefortuneerde bovenlaag die de politieke macht monopoliseerde. Zij keerden zich tegen die gevestigde macht en trachtten daarbij de arbeiders te betrekken, liever dan hen in de richting van het collectivisme of het anarchisme te sturen, door sociale en culturele opvangcentra op te richten waarin de intellectuele achterstand geleidelijk zou worden opgeheven en de burgerlijke deugden - de naam van veel van die verenigingen spreekt voor zichzelf - werden aangeleerd. "Vreedzame vooruitgang". In Antwerpen moeten er meer dan honderd liberale verenigingen zijn geweest en Gent telde er evenveel.

In nagenoeg iedere wijk of gebuurte van Gent, maar ook in de randgemeenten werden liberale kringen opgericht: Liberale Kring Vrijdagmarkt, Kortrijksepoort, Plezante Vest, Dampoort-Heirmis, 2e Wijk, Akkergem, Rabot, Brugsepoort, Heilig Kerst, Sint-Pieters, Sint-PietersAalst, Sint-Amandsberg, Ledeburg... Naast de vele onderafdelingen (toneel, muziek, zang, voordrachten, turnen, reisgezelschappen ...) werden er ook Liberale Vrouwenbonden gesticht.

Het Willemsfonds werd opgericht in 1851 en in 1865 werd de eerste volksboekery van Gent op de Vrijdagmarkt geopend. Het Van Crombrugghe Genootschap (1857) telde 18 onderafdelingen en 5 jongerenafdelingen. Er ontstonden acht Laurent-kringen en een Société Callier. Het Taalminnend Studentengenootschap "t Zal Wet Gaan" werd gesticht in 1852. De Bond der Liberale Studenten der Hogeschool van Gent ontstond in 1892. De leden van de 19e eeuwse vrijmetselaarsloges (opnieuw veroordeeld door de Belgische bisschoppen in 1838) behoorden tot de liberale en antiklerikale burgerij. Er was een liberale mutualiteit, een liberale vakbond, een liberale werkerspensioenkas...

Wat de Willemsfonds bibliotheken in Gent betreft, er zijn er zes. De hoofdbibliotheek in het Lakenmetershuis op de Vrijdagmarkt; de vijf filialen in stadscholen in de Peerstraat, Crevelstraat, Kramersplein, Patrijsstraat en Wasstraat. In hun boekenfonds worden niet-katholieke auteurs niet systematisch geweerd en er worden veel voordrachten gehouden. Een aantal liberale verenigingen en kringen zijn reeds tijdens het interbellum van het toneel verdwenen. Met de crisis van het verenigingsleven vanaf de jaren zestig zijn nog eens heel wat andere kringen uitgedoofd en opgedoekt.

maandag 22 juni 1953

Toen ik gisteren bij Meetje was, heeft Sander het verteld toen hij thuiskwam: hij heeft het autootje uit de vaart zien hijsen en de lichamen eruit zien halen... en vandaag staat het in de krant: ter hoogte van de Broekstraat in Mariakerke is een kleine personenwagen in de Brugsevaart gereden. Alleen de vader is gered, de moeder en haar zeven kinderen zijn verdronken.

Het Gentse echtpaar had zich de tweedehands auto pas onlangs aangeschaft... en de kinderen waren nog nooit naar zee geweest.

Het ongeval gebeurde iets voor 19 u. De auto kwam uit de richting van de kust. Op de plaats van het ongeval verkeert het wegdek in zeer slechte staat door hoog uitstekende tramsporen en tamelijk diepe putten... maar ook de banden van de auto waren helemaal afgesleten.

Toch wel een verschrikkelijke klap om in enkele ogenblikken je vrouw en zeven kinderen te verliezen.

Daniël VAN RYSSEL
(t vervolgt)

WAAR TE GENT RECHT WERD GESPROKEN

(vervolg en slot)

De brand van 19 maart 1926

Op vrijdag 19 maart 1926, om vier uur in de ochtend, merkte een voorbijganger rook op die opsteeg uit het gerechtsgebouw, vanuit de eerste verdieping aan de zijde van de Recollettenlei.

Toen de voltallige brandweer arriveerde was de brand al zo uitgebreid dat het dak van de "*salle des pas perdus*" instortte. Het was meteen duidelijk dat de brand, gretig gevoed door houten materialen en bergen papier, het gebouw volledig zou vernielen.

Onmiddellijk werden door de massaal aanwezige toeschouwers een helpende hand toegestoken om zo veel mogelijk documenten te redden. Ook de betrokkenen zelf, magistraten, griffiers, gerechtsdeurwaarders, hielpen. Zo kon de toenmalige Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg, een zekere G. De Ruyck, persoonlijk de dossiers van zijn kabinet redden en voorlopig onderbrengen in het "*Café du Théâtre*". Twee griffiers van onderzoeksrechters slaagden erin al de lopende dossiers van hun kabinet te redden, o.a. dat van Raymond De Kremer, alias Jean Ray, die pas aangehouden was wegens oplichting.

En de advocaten? Naar het schijnt, maakten de meeste zich enkel verdienstelijk in het recupereren van hun toga uit de vestiaire ...

Pas de zaterdagmorgen, na ruim dertig uur, was de brand uitgeraasd. Tot de woensdag was nablussen noodzakelijk. Op 7 april, achttien dagen na de brand, was er nog een heropflakking. Van het gerechtsgebouw restte niet veel meer dan de buitenmuren. Gedurende de brand waaide de wind van noord naar zuid, dus van voor naar achter het gebouw, wat verklaart dat de granieten zuilen van de Assisenzaal door de immense hitte uiteensprongen, terwijl dezelfde zuilen in de inkomhal stand hielden.

De oorzaak was wellicht kortsluiting in een lokaal van het Hof van Beroep. Van de inhoud kon niet veel gered worden. De dossiers en de bibliotheken van parket, parketgeneraal en balie waren volledig vernield, alsook de dossiers op de griffies van het Hof van Beroep. De dossiers van de griffie van de Rechtbank van Koophandel en van de drie griffies van de Rechtbank van Eerste Aanleg werden wel grotendeels gered, alsook die van twee van de vier onderzoekskabinetten. Ook de vroegere bibliotheek van de Raad van Vlaanderen, die zich bevond in het kabinet van de Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg, werd gered.

Onnodig te zeggen dat deze brandramp het gerechtelijk leven volledig ontwrichtte. In afwachting van een meer duurzame oplossing werd een nooddienst van het parket en de onderzoeksrechters verzekerd in de lokalen van het krijgsauditoraat, toen in het klein gerechtsgebouw gevestigd. De parketmagistraten trokken voorlopig in bij de gerechtelijke politie, wiens kantoren toen in de Keizer Karelstraat gevestigd waren.

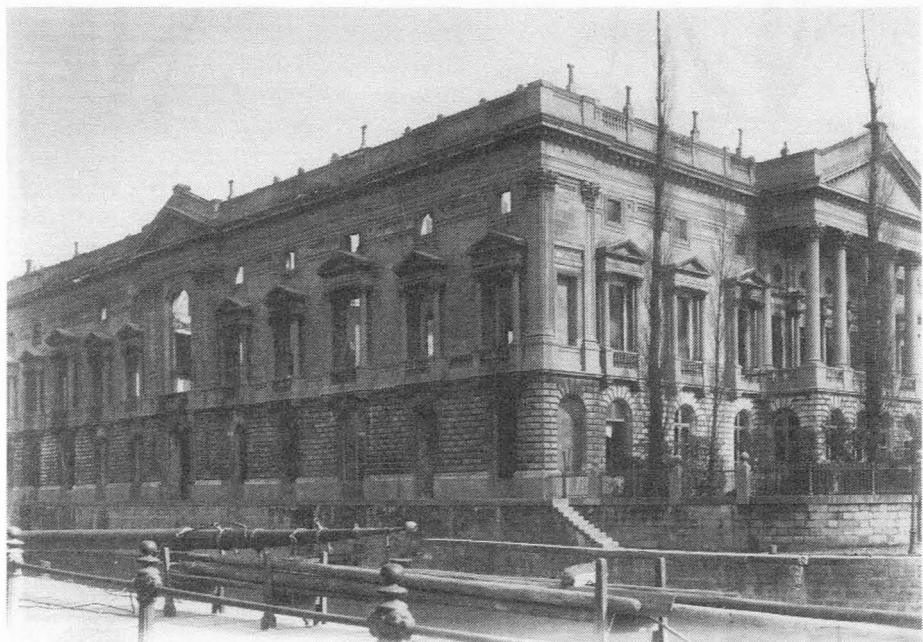
Het parketgeneraal had een nooddienst in een gebouw aan de Kortedagsteeg. Deze dienst kon maar één activiteit ontwikkelen. Van het Hof van Beroep waren immers alle dossiers vernield, behalve één ... de kaft met de uit te voeren straffen!

Op het ogenblik van de brand was er een assisenzaak bezig. Ook dit dossier kon gered worden. Reeds de maandag daarop werd de zaak verder behandeld, en wel in de zittingszaal van het vredegerecht. Kwam het door de emotie of leende het dossier zich er voor, ik weet het niet, maar feit is dat de beklaagde, een boer uit Sleidinge die beschuldigd was van moord, werd vrijgesproken, nadat het Hof zich aangesloten had bij de 5 tegen 7 minderheid van de jury.

De tijdelijke huisvesting aan de Biezekapelstraat (1926-1930)

Door de volledige vernieling van het groot gerechtsgebouw was het evident dat, in afwachting van een nieuw gebouw, zo spoedig mogelijk een tijdelijke huisvesting diende gerealiseerd te worden.

Toevallig kwam de week na de brand een ruim en centraal gelegen gebouw vrij, met name het gebouw in de Biezekapelstraat, grotendeels in de achttiende

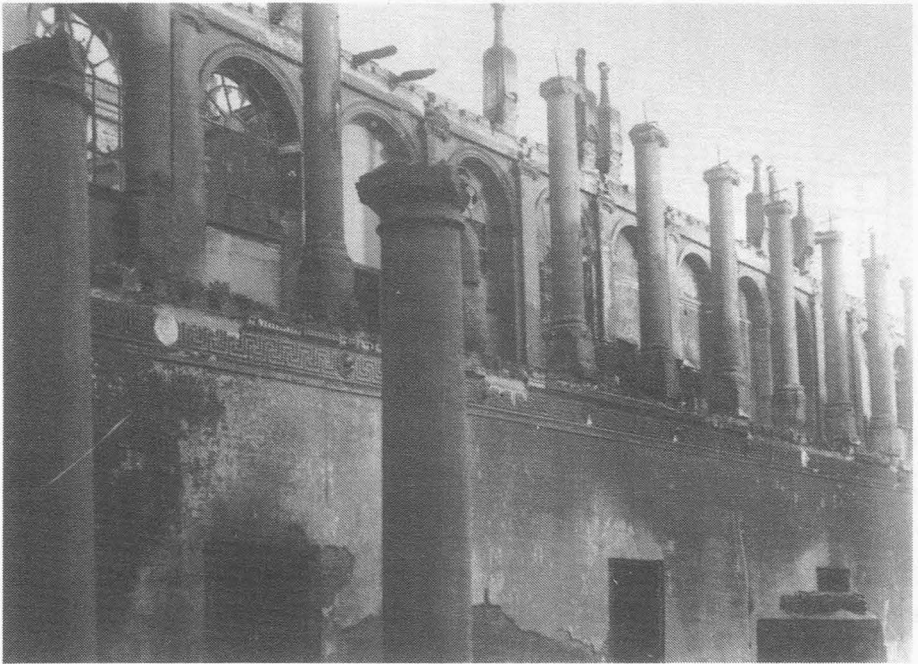

Na de brand van 19 maart 1926.

Na de brand van 19 maart 1926.

eeuw gebouwd, dat tot dan toe dienst deed als Bisschoppelijk Seminarie, thans gekend als "klein Sint-Bavo". Het nieuwe Seminarie aan de Reep¹⁵ kon toen in gebruik genomen worden, zodat in de goede week van 1926 de seminaristen het gebouw aan de Biezekapelstraat verlieten.

Het bisdom diende echter aan het Provinciebestuur, de bouwheer, een bedrag van een miljoen frank te betalen voor het verwerven van het nieuwe gebouw aan de Reep, maar werd toegelaten het oude gebouw in erfpacht te geven om aldus dit bedrag te kunnen financieren. Het K.B. daartoe dateert van 18 maart 1926, daags vóór de brand van het gerechtsgebouw.

Inmiddels had het bisdom zich geëngageerd de erfpacht te verlenen aan de Zusters van Liefde, die aldaar een ziekenhuis wilden starten. Deze congregatie bekwam aldus het gebouw in erfpacht mits betaling van een eenmalig bedrag van een miljoen aan het bisdom, dat daardoor zonder enige eigen financiële opleg een volledig nieuw Seminariegebouw bekwam.

Was deze regeling gunstig voor het bisdom, dit was des te meer zo voor de zusters, zoals hierna blijkt.

De Belgische Staat diende immers niet met de eigenaar, het bisdom, maar met de erfpachters, de Zusters van Liefde, een overeenkomst te bereiken. Op 16 april 1926 werd er een huurovereenkomst afgesloten voor drie jaar, mits een huurprijs van 400.000 frank, volledig vooraf te betalen.

De overeenkomst vermeldde uitdrukkelijk dat dit bedrag niet alleen huur was, maar ook een vergoeding voor de schade die de zusters leden doordat ze de realisatie van het ziekenhuis moesten uitstellen. Het oogt mooi, maar de harde realiteit was wellicht dat de staat geen enkel alternatief had en dienvolgens zich wel moest neerleggen bij dit exuberant bedrag.

Hoogst merkwaardig is dat de notariële akte waarbij het bisdom de erfpacht aan de Zusters van Liefde verleende werd opgemaakt op 17 april 1926, dus daags na de huurovereenkomst. Afgezien van de vraag hoe de zusters rechtsgeldig het gebouw konden verhuren, moet vastgesteld worden dat zij de akte waardoor zij zich engageerden om 1.000.000 frank aan het bisdom te betalen slechts tekenden nadat zij zeker waren dat de staat aan hen 400.000 frank zou betalen...

Toen bleek dat in april 1929 de huur moest verlengd worden (de bouw van het nieuwe gerechtsgebouw was pas in februari 1928 gestart), werd dit door de zusters welwillend voor één jaar toegestaan, zij het mits betaling van 150.000 frank voor dat ene jaar, of een stijging met 12,50 %.

Van schadevergoeding kon er echter al lang geen sprake meer zijn vermits de zusters inmiddels een volledig nieuw ziekenhuis bouwden, m.n. het Sint-Vincentiusziekenhuis¹⁶ (eerste steen op 25 juni 1927, opening op 10 februari 1929). Kostprijs: 400.000 frank, zijnde exact het bedrag dat de zusters in 1926 geïnd hadden. Dit zegt meteen iets over de waarde van 400.000 frank in die tijd. Wat de staat voor drie jaar huur betaalde volstond om een ziekenhuis te bouwen.

Toen bleek dat ook in april 1930 een verlenging van de huurovereenkomst noodzakelijk was, waren de zusters eens te meer "welwillend", waardoor de huur verlengd werd tot 19 oktober 1930, mits een bedrag van 82.500 frank voor zes maanden, of een verhoging van 10 % tegenover het vorig jaar en bijna 25 % tegenover de oorspronkelijke overeenkomst, amper vier jaar vroeger!

Uiteindelijk hebben de zusters aldus 632.500 frank ontvangen, wat wil zeggen dat zij binnen de vijf jaar na de verwerving bijna twee derden van de investering gerecupereerd hadden. Men zou ook kunnen zeggen dat zij het gebouw verworven hebben voor een derde van de prijs.

Ondanks deze lucratieve toestand mocht de Belgische Staat niet rekenen op veel tegemoetkoming. Het enige waartoe de Zusters van Liefde zich verbonden hadden was het plaatsen van een centrale verwarming vóór 1 november 1926. Op zich was dit geen echte toegift omdat deze investering toch diende te gebeuren en hoe dan ook aan de congregatie, toekomstige gebruiker, ten goede kwam. Blijkbaar zijn de zusters al te zuinig geweest, want de verwarmingsinstallatie vertoonde voortdurend mankementen, zodat menig gebruiker van het tijdelijk gerechtsgebouw geconfronteerd werd met het uitvallen van de verwarming.

In januari en februari 1929 was het volledige gebouw zelfs gedurende meerdere weken zonder verwarming. De zusters weigerden de herstelling te bekostigen, terwijl de oorzaak van het euvel lag in het kapotvriezen van de leiding in de kapel, juist het deel van het gebouw dat niet ter beschikking was van de rechtbank en waarvan de conciërge niet eens een sleutel mocht hebben...

Al deze perikelen nemen niet weg dat de locatie aan de Biezenkapelstraat een uitstekende tijdelijke oplossing was. De beschikbare ruimtes waren zelfs talrijker dan in het oude gerechtsgebouw, zodat een deel van het gebouw, m.n. de zuidvleugel van de eerste verdieping, niet eens ingenomen werd door de gerechtelijke diensten.

Nadat in oktober 1930 alle diensten geïnstalleerd waren in het nieuwe gerechtsgebouw, werd in de Biezekapelstraat een staat van bevinding opgemaakt waarbij de zusters ieder euveltje, letterlijk tot op de centiem begroot, lieten optekenen, waardoor de kassa nog eens met een 20.000 frank aandikte.

In september 1931 ging in de Biezekapelstraat het Sint-Bavo-instituut van start, zowel de basisschool als de humaniora¹⁷. Dit was meteen de start van de eerste Nederlandstalige katholieke meisjeshumaniora in Gent.

De heropbouw van het gerechtsgebouw (1926-1931)

De heropbouw geschiedde onder leiding van ingenieurarchitect De Vaere, verbonden aan het Ministerie van Openbare Werken.

Het plan dat hij ontwierp moest rekening houden met twee basisgegevens, te weten

1° het behoud van de oorspronkelijke buitengevels

2° een volledig nieuwe binneninrichting.

Dat het gerechtsgebouw niet identiek zou heropgebouwd worden lag voor de hand, gelet op de zeer onpraktische indeling van het oorspronkelijk gebouw (zie hoger). Vermits de "*salle des pas perdus*" hiervan de oorzaak was werd zij vervangen door een ruime binnenkoer (21 x 21 meter), dit vanaf het niveau van de kelders, waardoor er binnengevels ontstonden die de verlichting en verluchting van de diverse lokalen mogelijk maakten. De binnengevels tellen immers niet minder dan 131 ramen.

Vermits De Vaere de vrije hand had voor de indeling van deze binnengevels¹⁸ kon hij een praktisch antwoord bieden aan hét probleem waarmee hij geconfronteerd was, m.n. het behoud van de oorspronkelijke buitengevels. De raamindeling (aantal, grootte en plaats) was daardoor immers een gegeven dat de architect niet kon veranderen. M.a.w. diende hij een gebouw aan een gevel te plakken, waar de normale werkwijze toch andersom is.

Architect De Vaere is zeker in zijn opzet geslaagd vermits de nieuwbouw exact 100 bruikbare lokalen bevatte tegenover amper 54 in het oorspronkelijk gebouw. Op het gelijkvloers was het aantal lokalen niet veel groter, maar ze waren wel alle bruikbaar, waar in het oorspronkelijk gebouw alles wat zich onder de "*salle des pas perdus*" bevond steeds in volledige duisternis bleef. Het grote verschil is de tweede verdieping, die in het oorspronkelijk gebouw amper vier (weliswaar zeer ruime) lokalen bevatte, waar ze in de nieuwbouw alle toenmalige kabinetten en diensten van parket en parketgeneraal, alsook de balielokalen, kon herbergen. De ruimtewinst had ook tot gevolg dat de Gerechtelijke Politie¹⁹ haar lokalen in het gerechtsgebouw zelf kon betrekken.

Vermits kort na de brand reeds de principiële beslissing genomen was de oorspronkelijke gevels te behouden, werden onmiddellijk instandhoudingswerken uitgevoerd om te beletten dat deze zouden instorten.

De ruwbouwwerken zelf vingen aan in februari 1928. De duur ervan was geraamd op 12 maanden, doch het werden er 21. Er werd ruim gebruik gemaakt van de nieuwe betontechnieken, wat met de bestaande funderingen (op hout) en de te behouden gevels niet zo eenvoudig was. Mede daardoor was de ruwbouw pas in april 1930 beëindigd.

De voorziene streefdatum voor de ingebruikname was dan ook niet meer haalbaar. Het was de bedoeling geweest dat het vorstenpaar op 13 juli 1930, bij hun officieel bezoek aan Gent in het kader van de feestelijkheden voor de honderdste verjaardag van de onafhankelijkheid, het nieuwe gerechtsgebouw plechtig zou openen. Daar kwam dus niets van in huis.

Ofschoon op 19 oktober 1930 de werken helemaal niet beëindigd waren (zo ontbraken nog de meeste deuren), namen de gerechtelijke diensten er toch hun intrek²⁰, nu de huur van de Biezekapelstraat beëindigd was. Het duurde nog ruim een jaar vooraleer de laatste hand kon gelegd worden. Een officiële plech-

tigheid is er niet gekomen, maar het nieuw gerechtsgebouw was wel het onderwerp van de mercuriale op de openingszitting van het gerechtelijk jaar op 15 september 1931.

De periode van 1931 tot 1970

Tot in de jaren zestig, d.w.z. gedurende meer dan dertig jaar, heeft het groot gerechtsgebouw behoorlijk gefunctioneerd. Dit hoeft geen verwondering te wekken nu dit gebouw ontworpen was voor de behoeften van 1930, behoeften die pas na 1960 beduidend toenamen.

Vergelijken we de kaders met telkens dertig jaar verschil in 1928, 1958 en 1988. In 1928 had de Rechtbank van Eerste Aanleg vijf kamers, in 1958 acht, in 1988 zevenentwintig. Het parket telde in 1928 zes magistraten, in 1958 twaalf, in 1998 negenentwintig. Het Hof van Beroep had in 1928 vier kamers, in 1958 zes, in 1988 zeventien (en in 1998 zevenentwintig!).

In die eerste dertig jaar was er dan ook weinig behoefte aan meer ruimte, zodat er weinig of geen verbouwingen of verhuizingen plaatsvonden. Ons verhaal met de voortdurend wijzigende omstandigheden stukt dan ook even.

Zelfs de tweede wereldoorlog had geen impact. Weze wel genoteerd dat de Duitse Krijgsraad (die ook bevoegd was voor Belgische burgers die misdrijven tegen de Wehrmacht begaan hadden) in 1940 een tijdlang in de Assisenzaal zitting hield, vooraleer ze zich definitief vestigde in de Concorde aan de Kouter. Kort na de bevrijding heeft de Engelse Krijgsraad enkele malen in de plechtige zittingszaal van het Hof van Beroep gezeteld.

De Krijgsraad keerde bij de heroprichting in 1944 niet terug naar het klein gerechtsgebouw, wellicht omwille van de uitgebreide bevoegdheid ter berechting van de collaborateurs die haar toen werd toegekend. De diensten waren gevestigd in het Parkhotel aan het Woodrow Wilsonplein, terwijl de zittingen plaats hadden in de stadsschool aan de Krevelstraat. Er was ook een Krijgshof met diensten aan de Groot-Britanniëlaan en zittingen in de Assisenzaal.

Toen de krijgsgerechten zich tot de gewone taken konden beperken, werd de Gentse afdeling van het Krijgshof afgeschaft en de Krijgsraad te Gent bevoegd voor gans Oost- en West-Vlaanderen. De Krijgsraad vestigde zich in 1947 in een vleugel van het Militair Hospitaal aan de Antonius Triestlaan. Van 1956 tot 1960 was er een tijdelijke vestiging in de Leopoldskazerne aan de Charles de Kerckhovelaan. Vanaf 1960 had de Krijgsraad een definitief onderkomen aan de Oude Schaaпmarkt in een daartoe verbouwde textielfabriek, een van de eerste voorbeelden van hergebruik van een industrieel gebouw.

De oorspronkelijke bouwplannen van Lodewijk Roelandt voorzagen een beeldhouwwerk in het fronton aan de voorgevel, doch dit werd nooit gerealiseerd. Bij de heropbouw van 1926-1931 werd besloten het fronton op te smukken met een bronzen fries. Evenwel werd pas in 1949 een wedstrijd hiertoe uitgeschre-

ven. Winnaar was Geo Verbanck²¹. De 14 meter lange fries bestond uit 11 figuren, met in het midden Vrouwe Justitia, links figuren vóór de uitspraak, rechts erna. Het werk was klaar in 1953, maar pas in oktober 1961 (Verbanck was reeds overleden!) werd de fries in het fronton van het gerechtsgebouw geplaatst.

Koning Auto had inmiddels zijn intrede gedaan, waardoor de mooie square vóór het gerechtsgebouw plaats ruimde voor een ziellose, storende en niet eens efficiënte parking²².

Nadat eind 1960 de Gerechtelijke Politie het groot gerechtsgebouw verlaten had om zich aan de Pacificatielaan te vestigen²³, werd de vrijgekomen ruimte ingenomen door magistratenkabinetten van het parket. Tezelfdertijd werd de tweede verdieping van het groot gerechtsgebouw grondig verbouwd ten behoeve van de steeds uitbreidende administratie. Van de oorspronkelijke binneninrichting van de westvleugel (Leiekant), zijnde een mooie en ruime magistratenbibliotheek, is thans niets meer te herkennen.

In 1966 werd de Jeugdrechtbank opgericht, met drie zetelende magistraten, waar er voordien slechts één Kinderrechter was. In die periode werd ook een vaste politierechtbank opgericht, eveneens met drie magistraten. Zij vestigde zich in het klein gerechtsgebouw, waar tot dan toe de vrederechters de functie van politierechter vervuld hadden.

In 1969 verlieten de Rechtbank van Koophandel en de Jeugdrechtbank het groot gerechtsgebouw en vestigden zich aan de Kalandeberg. Dit gebouw werd in 1885 als herenhuis ten behoeve van graaf de Diesbach opgetrokken²⁴. Tijdens de eerste wereldoorlog was het een Duits officierenclubhuis. Na de eerste wereldoorlog keerde de graaf niet meer terug en werd het gebouw in gebruik genomen door de toenmalige Handelsbank. Dit leidde in 1938 tot een aanbouw, op de plaats van de oorspronkelijke tuin, van een kantoorvleugel aan de Oranjeberg, naar plannen van Jean Hebbelynck, een van de grote Gentse interbellumarchitecten. Wat tot in 1997 de griffie van de Rechtbank van Koophandel was, is onmiskenbaar de vroegere lokettenzaal.

De periode vanaf 1970

Op 1 november 1970 werd de gerechtelijke organisatie grondig hervormd. De kantonale indeling werd volledig herzien, waardoor vele vrederegerechten op het platteland verdwenen en in stedelijke gebieden werden geconcentreerd. Daardoor werd Gent de zetel van zeven vrederegerechten, hetzij vier meer dan voordien²⁵.

Zij vonden een onderkomen in het klein gerechtsgebouw, in de ruimte van de tezelfdertijd opgeheven Werkrechtersraden in Eerste Aanleg en in Beroep. In hun plaats kwam de Arbeidsrechtbank en het Arbeidshof. De Arbeidsrechtbank kon terecht in het gebouw aan de Kalandeberg. De diensten van het Arbeidshof

werden geïnstalleerd in het kantoorgebouw op de hoek van de Kouter en de Zonnestraat, terwijl de zittingen in de zalen van het Hof van Beroep plaats vonden.

De door de verhuis van de Rechtbank van Koophandel vrijgekomen ruimte in het groot gerechtshuis werd in september 1971 grotendeels ingenomen door de balie. De vroegere lokalen op de tweede verdieping werden aan het parketgeneraal toegewezen, alwaar volledig nieuwe kabinetten werden opgetrokken. De correctionele griffie van het Hof van Beroep verhuisde begin 1972 van de tweede naar de eerste verdieping, waar een ruimte werd gerealiseerd door het innemen van de hal aan de achterzijde van het gerechtshuis.

De ruimte voor de politierechtbank in het klein gerechtshuis (behalve de zittingszaal waren alle diensten op de derde verdieping gesitueerd) was alras niet meer geschikt. In 1974 werd een nieuwbouw aan de Elfjulistraat betrokken, niet alleen voor de diensten maar ook voor de zittingen. Gelet op de afstand met de andere gerechtshuizen had dit veel praktische problemen voor de advocaten tengevolge, die vaak niet op het afgesproken uur aanwezig konden zijn.

Eén politierechter had daar geen begrip voor en besliste plots dat een advocaat die niet in toga was niet mocht pleiten omdat de rechter "*enkel aan het dragen van de toga kan zien dat iemand advocaat is*". Resultaat: verstekvonnis ofschoon de advocaat ter zitting was. Hiertegen werd uiteraard beroep aangekend. De Correctionele Rechtbank velde vonnis op 18 juni 1974, waarbij gesteld werd, voor wie het niet wist, dat het een geldig gebruik is zonder toga te pleiten voor een politierechtbank die niet gevestigd is in het gebouw van de Rechtbank van Eerste Aanleg. Het resultaat van dit eerder lachwekkend incident was dat de Politierechtbank haar zittingen opnieuw in het klein gerechtshuis hield.

Vanaf de jaren zeventig werden in het groot gerechtshuis voortdurend nieuwe ruimten gecreëerd door in vele lokalen tussenverdiepingen te construeren. Daardoor was alras een groot deel van het griffie- en parketpersoneel verstoken van daglicht en keerden de toestanden van vóór 1926 terug.

In 1976 verhuisden de diensten van het Arbeidshof naar de overkant, zijnde het kantoorgebouw op de hoek van de Zonnestraat en de Kortemeer. De zittingen bleven in het groot gerechtshuis.

In 1980 verliet de Jeugdrechtbank het propvolle gebouw aan de Kalandeberg en nam haar intrek in een gebouw aan de Henegouwenstraat²⁶. De sociale dienst bleef wel afzonderlijk gehuisvest, met name op de derde verdieping van het klein gerechtshuis.

Ofschoon vanaf de jaren zeventig het duidelijk was dat de huisvesting van het gerecht te Gent steeds meer te wensen overliet door het niet adequaat beantwoorden aan de steeds toenemende vraag naar meer ruimte²⁷, terwijl het even duidelijk was dat de overheid niet de middelen vrijmaakte om het probleem

grondig aan te pakken, was er in 1987 blijkbaar wel een budget beschikbaar om de plechtige zittingszaal van het Hof van Beroep nóg groter te maken en volledig nieuw in te richten. Zeker handig voor 1 september wanneer het gerechtelijk jaar geopend wordt, maar of dit acuut was voor de 364 andere dagen van het jaar is zeer de vraag.

Het klein gerechtsgebouw werd afgekeurd wegens brandonveiligheid. De sociale dienst van de Jeugdrechtbank, die ingevolge de staatshervorming inmiddels een administratie van de Vlaamse Gemeenschap was geworden, verliet in 1991 het gebouw en vestigde zich aan de Gordunakaai.

In 1993 verhuisden de diensten van het Arbeidshof ten derde male, nu naar het Braampoortcomplex aan de Brabantdam. Vanaf 1994 worden ook de zittingen daar gehouden.

In maart 1995 werd de Krijgsraad te Gent opgeheven. Het gebouw aan de Oude Schaapmarkt kwam daardoor vrij. De huisvesting in het gerechtsgebouw aan de Kalandeberg werd al te krap, zodat het noodzakelijk werd een van de twee rechtbanken te verplaatsen. De Rechtbank van Koophandel nam daardoor in september 1997 haar intrek in het gebouw aan de Oude Schaapmarkt, zodat sindsdien de Arbeidsrechtbank het gebouw Kalandeberg voor zich alleen heeft.

In 1997 werd de restauratie van de gevels van het groot gerechtsgebouw aangevangen. Wat we altijd gekend hebben als een donker gebouw blijkt nu plots wit te zijn.

Begin 1999 werd het klein gerechtsgebouw volledig ontruimd en werden de vredegerichten ondergebracht in de (vernieuwde) Lieven Bauwensbuilding aan de Martelaarslaan. Terzelfdertijd verlieten de diensten van de Politierechtbank het gebouw aan de Elfjulistraat om zich eveneens in de Lieven Bauwensbuilding te vestigen. Daardoor hebben, na vijftienving jaar onderbreking, de zittingen van deze rechtbank plaats in hetzelfde gebouw waar de diensten zich bevinden.

Na aanpassingswerken zal het klein gerechtsgebouw door sommige diensten van de Rechtbank van Eerste Aanleg (o.m. de onderzoeksrechters) betrokken worden.

Ook in januari 1999 werd het Gents Justitiehuis geopend, gevestigd in het voormalig AnHypgebouw aan de Cataloniëstraat. In het Justitiehuis zijn allerlei diensten gevestigd die de rechtzoekende opvangen en begeleiden of doorverwijzen.

Naar de eenentwintigste eeuw

We weten allemaal dat de gebeurtenissen vanaf augustus 1996 de politieke onwil tot aanpassing van de Justitie brutaal beëindigden. Daardoor werden o.m. budgetten vrijgemaakt met het oog op een behoorlijke huisvesting van de gerechtelijke diensten.

In juli 1997 werd, wat Gent betreft, de knoop definitief doorgesneden. Er komt een volledig nieuw gerechtshof op de terreinen van het voormalig Rabotstation, dat onderdak zal bieden aan alle rechtbanken. De beide gerechtshoven aan het Koophandelsplein worden, na grondige restauratie, exclusief voorbehouden voor het Hof van Beroep en het Arbeidshof.

Dat een volledig nieuw gebouw wordt opgetrokken, wat wil zeggen geconcipeerd als gerechtshof, laat het beste verhoppen, te meer daar een architectuurwedstrijd werd uitgeschreven. Dat daarnaast het oude gerechtshof, met zijn onmiskenbare architectonische kwaliteiten en uitstraling, wordt hersteld (waarbij hopelijk de parasitaire constructies van de laatste jaren zullen verdwijnen) én aangepast aan de hedendaagse noden, is eveneens toe te juichen.

Het is wel zeer de vraag hoe lang we nog met de "tijdelijke" oplossingen geconfronteerd blijven, waarbij de Gentse rechtbanken op liefst zes verschillende plaatsen gevestigd zijn. Zeer verwarrend voor de burger en zeer onpraktisch voor de advocaten. Alhoewel, onze schets van de voorbije tweehonderd jaar huisvesting van de Gentse justitie toont aan dat er steeds perikelen geweest zijn.

NOTEN

15. Dit gebouw was reeds in 1914 klaar doch vooraleer de seminaristen er zich in konden vestigen werd het, ingevolge de oorlogsomstandigheden, als kazerne in gebruik genomen. Tijdens de oorlog was dit de Duitse Kaiser Wilhelmkazerne, na de oorlog de Belgische Koning Albertkazerne. Pas eind 1925 werd dit gebouw door het leger verlaten.
16. Wel te verstaan de eerste vleugel van het huidige complex, m.n. de vleugel in het verlengde van de Sint-Magrietstraat, tussen de school en de zopas opgeheven ingang in de hoek.
17. Reeds in 1937 werd de humaniora overgebracht naar de nieuwbouw aan de Reep, zodat men sindsdien over het gebouw Biezekapelstraat spreekt als "klein Sint-Bavo".
18. Zo heeft de zuidelijke binnengevel twee bouwlagen meer dan de zuidelijke buitengevel.
19. Opgericht in 1919.
20. Dit is merkwaardig genoeg op de zelfde dag als de ingebruikname van het oorspronkelijk gerechtshof, vierentachtig jaar voordien.
21. Geo Verbanck (1881-1961) werd bekend door het monument van de gebroeders Van Eyck (1913). Vanaf 1924 was hij leraar beeldhouwkunde aan de Gentse academie. Zijn oeuvre was gevarieerd, maar de voorkeur ging naar koppen en figuren van meisjes en jonge vrouwen.
22. Er is sprake van dat na de restauratie van het groot gerechtshof de square zal heraangelegd worden.
23. Voordien was een deel van de GPP ook in gebouwen aan de Oude Houtlei gevestigd.
24. In de lambrisering van de zittingszaal op de eerste verdieping is er een wapenschild dat mogelijks het wapen van de Diesbach bevat.
25. Daardoor verdwenen de vrederegerechten te Ledeburg, Evergem, Lochristi, Oosterzele en Nazareth.

26. In september 1944 werd het Provinciehuis door de aftrekkende Duitsers in brand gestoken. Het provinciebestuur moest dienvolgens allerlei gebouwen in bezit nemen, waaronder dat van de Henegouwenstraat 95, waar het kabinet van de gouverneur gevestigd werd. Nadat het provinciehuis heropgebouwd was, werd dit pand betrokken door de dienst Stedebouw.
27. Meer ruimte is er niet alleen nodig omwille van het toenemend aantal dossiers, maar ook door de gewijzigde werking van het gerecht. Ingevolge de Wet van 25 juli 1985, waarbij de alleenzetelende magistraat de regel werd, is het aantal kamers drastisch uitgebreid (in de Rechtbank van Eerste Aanleg in één klap van 15 naar 27 en in het Hof van Beroep van 12 naar 22).

BRONNEN

1. niet gepubliceerde bronnen

1.1. archieven

Stadsarchief Gent, atlas Goetghebuer, lade 118 (bouwplannen Roelandt), lade 119 (zichten van het gerechtsgebouw) en lade 123/5 (indelingsplan van het gebouw Voldersstraat ten tijde van de Rechtbank van Eerste aanleg)

Stadsarchief Gent, modern archief, reeks F, bundel 5 (stukken betreffende de procedures tussen de stad en de staat omtrent het gerechtsgebouw, o.m. het volledige dossier van mr. Vermandel, raadsman van de stad)

Fotoverzameling van het Ministerie van Openbare Werken, nr. 3254-3258, 3877-3883, 4985-4996

Archief van het Parketgeneraal te Gent, proces-verbaal van 25 juni 1898 houdende de overdracht van het gerechtsgebouw door de stad aan de staat, met drie bijlagen

Archief van de Zusters van Liefde J.M., Generaalaatsarchief, bundel 9.2.2. (overeenkomsten en briefwisseling nopens het gebouw Biezekapelstraat)

1.2. schriftelijke inlichtingen

Brief van hoofdcommissaris Schiepers (Gerechtelijke Politie Gent) aan de auteur dd. 28 augustus 1997

1.3. mondelinge inlichtingen

gesprekken met griffier Patrick De Mey, wijlen mr. Fernand De Vlieghe sr., mr. Stéphane De Vos, de heer Jozef Pâquet, hoofdgriffier Wilfried Van Eynde en mr. Paul Van Malleghem

2. gepubliceerde bronnen

2.1. boeken

anoniem, "Kriegsalbum von Gent", Photographischen Abteilung der Kommandantur Gent, 1916

Geert Baert, "100 jaar Vlaamse Conferentie der balie van Gent 1873-1973", Vlaamse Conferentie Gent, 1974

Marc Baertsoen, "Notes d'un Gantois sur la guerre de 1914-1918", A. Vandeweghe, Gent, 1929

Chris Bogaert, Kathleen Lanclus, Mieke Verbeeck, "Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen. Stad Gent 4na", Ministerie van de Nederlandse Cultuur, 1976

Honoré Boydens, "Lodewijk Jozef Roelandt", stadsbestuur Nieuwpoort, 1986

André Capiteyn, Lieven Daenens, Johan Decavele, Siebrand Krul, Daniël Vanacker, "Waar is de tijd. Gent", Waanders, Zwolle, 1997-1998 (daarin deel 4: "1350 jaar Gent, de Gentenaars en hun rechtvaardige rechters")

Johan Dambruyne, Guido Bral, Aletta Rambaut, Dirk Laporte, "Een stad in opbouw. Gent van 1540 tot de wereldtentoonstelling van 1913", Lannoo, Tielt, 1992

Jan De Block, "400 jaar Jezuietencollege te Gent", Gemeentekrediet, Brussel, 1992

Gita Deneckere, "Het Gentse Sint-Vincentiusziekenhuis. De Zusters van Liefde J.M. en de ziekenzorg te Gent, 1805 tot heden", Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Gent, 1997

Frans De Potter, "Gent van den oudsten Tijd tot Heden", deel IV, Annoot-Braeckman, Gent, 1886 (daarin: "Het Recollettenplein", p. 203-273)

Guido Deseyn, "Gids voor oud Gent", Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 1984

Karel Haerens, "Gentse Gedenkplaten", Het Volk, 1976 (daarin: "Pieter van Gent", p. 86-87)

Karel Haerens, "Gentse Gevelbeelden", Het Volk, 1984 (daarin: "De Gerechtigheid", p. 35-37)

Karel Haerens, "Standbeelden van Gent", Het Volk, 1977 (daarin: "Metdepenningen", p. 82-84)

Maurice Heins, "Gand. Sa vie et ses institutions", tome I, Hoste, Gent, 1915 (daarin: "Organisation Judiciaire", p. 490-548)

Helga Hoogewijs-De Pauw, "Souvenirboek 1931-1981 vijftig jaar Sint-Bavo", Sint-Bavo, Gent, 1983

J.J. Steyaert, "Volledige beschrijving van Gent, of geschiedkundige beschouwing van deze stad en hare bewoners, de merkwaardige gebouwen, gestichten en maatschappijen, de beroemde Gentenaren, enz.", L.S. Van Doosselaere, Gent, 1857

Philippe van Hille, "Het Hof van Beroep te Brussel en de Rechtbanken van Oost- en West-Vlaanderen onder het Franse bewind", Familia et Patria, Handzame, 1970

Philippe van Hille, "Het Hof van Beroep te Brussel en de Rechtbanken van Eerste Aanleg onder het Nederlands bewind en sinds de Omwenteling van 1830 tot 4 oktober 1832", Veys, Tielt, 1981

Adolphus Van Puymbroeck, "Eenige bladzijden uit de geschiedenis van het voormalig Franciscanerklooster te Gent", Hemelsoet, Gent, 1888

Albert Verbessem, "Le Barreau de Gand", Vandeweghe, Gent, 1912

Heinrich Wandt, "Etappenleven te Gent" (twee delen), H. Janssens, Ledeberg, 1920

2.2. brochures

anoniem, "Rechtbank van Koophandel Gent", Regie der Gebouwen, 1998

Willy Breydels, "De Procureur Generaal bij het Hof van Beroep te Gent", eigen beheer, 1988

Willy Breydels, "Het gerechtshof te Gent", eigen beheer, 1989

J. Buntinx, "De Raad van Vlaanderen (1386-1795) en zijn Archief", Oostvlaams Verbond van de Kringen voor Geschiedenis, Gent, 1951

André D'hont, "Het Paleis van Justitie te Gent", eigen beheer, 1974

diversen, "Lodewijk Roelandt", Koninklijke Gidsenbond van Gent en Oost-Vlaanderen, Gent, 1986

stadsbestuur Gent "Le Palais de Justice", Annoot-Braeckman, Gent, 1889

2.3. officiële publicaties

Gemeenteblad der stad Gent, 1898, p. 168-187, "Overdracht van het Paleis van Justitie aan den Staat", (gemeenteraadszitting van 21 januari 1898)

Théodore van Elewyck, "La restauration du Palais de Justice", Hof van Beroep Gent (mercuriale van 15 september 1931)

Théodore van Elewyck, "Enige Herinneringen", Hof van Beroep Gent (mercuriale van 15 september 1937)

2.4. jaarboeken

Dubbele Wegwijzer der stad Gent en der Provincie Oost-Vlaanderen, E. Vanderhaeghen, Gent, diverse jaren (tot 1917)

Annuaire Administratif et Judiciaire de Belgique, Bruylant, Brussel, diverse jaren

2.5. tijdschriftartikels

M. De Vaere, "La Reconstruction du Palais de Justice de Gand" in *Annales des Travaux Publics de Belgique*, 1932, p. 873-904

Jean-Pierre Quintyn, "H. Metdepenningen", *Rechtskundig Weekblad*, 1971-1972, k. 545 e.v.

Roger Van Aerde, "Het Militair Hospitaal", *Ghendtsche Tydinghen*, 1986, p. 90 e.v.

Philippe van Hille, "Le premier Procureur Général près la Cour d'Appel de Gand" in *Journal des Tribunaux*, 1972, p. 644

2.6. kranten

La Flandre Libérale 16 mei 1903

Gazet van Gent 20, 21, 22, 25 en 28 maart 1926, 8 en 14 april 1926, 15 oktober 1930

De Gentenaar 20, 21/22, 23 en 24 maart 1926, 30 december 1994, 15 mei 1997, 17 en 26 juni 1997, 2 en 17 juli 1997, 13 januari 1998, 5 en 21 februari 1998, 24 en 26 maart 1998, 18, 24, 26, 27 en 28 juni 1998

Mark RUMMENS

IRÈNE FUERISON*

Zij zou vandaag een vergeten componiste zijn, had Mevrouw Schoentjes-Zimmer in 1987 het archief van Mevrouw Fuerison niet ondergebracht in de bibliotheek van het Gents Conservatorium. Ondanks deze documenten blijven wat vragen onbeantwoord o.m.: 'Waar studeerde deze dame muziek en bij wie? Hoe kwam ze tot componeren? Hoe noteerde ze, eens blind geworden, haar composities? De verklaring: deze componiste was zeer bescheiden en niet gesteld op roem en eer en personen die haar gekend hebben zijn overleden.

Aan de hand van de documenten in de bibliotheek van het Conservatorium en een 'In Memoriam' in de krant 'La Flandre Libérale' van 28 juni 1931 kunnen wij over deze merkwaardige vrouw uit de Franstalige liberale bourgeoisie een en ander vertellen.

In 'La Flandre Libérale' lezen we dat Irène Fuerison, een voornaam en intelligente vrouw, terzelfdertijd een voortreffelijke temperamentvolle muzikante was. Ze componeerde symfonische werken, kwartetten en liederen die getuigen van inspiratie, originaliteit qua opbouw en melodieuze geïnspireerdheid. De auteur van het artikel noteert hierbij: 'eigenschappen die bij menig modern componist zoek zijn'. Tijdens de eerste kwarteeuw schreef A. Schönberg zijn Kamersymphonie en Pierrot Lunaire; Ravel Daphnis et Chloé; Stravinsky Les Noces en Messiaen Offerandes Oubliées.

Irène Fuerison was even bescheiden als ze getalenteerd was. Enkel intieme vrienden kenden haar composities tot zij in 1917 de toelating gaf een keuze uit haar werken uit te voeren in 'La salle de concerts Pathé' door het orkest Guillemy ten voordele van de sociale kas van muzikanten getroffen door de gevolgen van de rampzalige eerste wereldoorlog. Dit concert was een groot succes, maar kende geen vervolg. Zij wilde geen heruitgave. Nadien werden haar werken uitgevoerd tijdens plaatselijke concerten. Tijdens één van deze concerten werd haar kwartet (daartoe in Brailleschrift omgezet) door vier blinde musici uitgevoerd.

Concerten, uitsluitend gewijd aan haar composities, vonden wel plaats na haar dood o.m. op 20.02.1969 in de zaal van 'l'Ecole des Hautes Études' te Gent; op 03.03.1972 bij de inhuldiging van het 'atelier Irène Fuerison' van de Brailleliga in het huis van deze vereniging (gelegen in de Gouvernementstraat 7 te Gent) en op 18.03.1972 in het Lakenmetershuis op de Vrijdagsmarkt. Dit laatste concert werd ingericht door het Willemsfonds.

* Irène Clémence Caroline Émilie VAN SANTEN (08.01.1875-26.06.1931) publiceerde haar composities onder de naam van haar echtgenoot, m.n. (Joseph) Fuerison (1865-1921), advocaat bij het hof van beroep.

Een appreciatie van haar werk vinden we op de uitnodiging verstuurd door het Willemsfonds: "De componiste wijdde haar laatste levensjaren bijna totaal aan de muziek. Haar oeuvre is doordrongen van impressionisme. Haar liederen zijn uiterst gracieus en diepzinnig."

Deze intellectueel en artistiek begaafde vrouw was ook uitermate sociaal voelend. Haar menslievendheid motiveerde haar om haar composities openbaar te maken.

Een en ander hierover komen wij te weten in een doorslag van een brief door haar echtgenoot gericht aan 'Les membres du Comité de la Société d'Éditions Mutuelle à Paris', gedateerd 20.01.1919. Advocaat Fuerison schrijft: "Mijn vrouw is sedert enkele jaren blind. Tijdens de eerste wereldoorlog componeerde ze vocale en instrumentale werken met de bedoeling deze te laten uitgeven en uitvoeren ten voordele van gekwetsten en gevangenen. Na enige tijd was de respons op deze composities groter dan verwacht en door de waardering van Gentse beroepsmusici werd ze aangemoedigd verder te componeren." In een bijlage worden de composities opgesomd die zij sedert 1915 schreef. In een andere doorslag noteert haar echtgenoot dat haar composities tijdens de oorlog privé werden uitgevoerd voor 'Belgen', niet gecensureerd werden, en dat deze uitvoeringen clandestien gebeurden.

Een probleem bij het componeren vormden de liederen bijna uitsluitend op teksten van de Franstalige dichters. De vraag om hun gedichten te mogen gebruiken verliep vaak niet zo vlot omdat de componiste een 'vreemde?', onbekende blinde amateur was.

Door de inspanningen van haar echtgenoot werden haar composities ook uitgevoerd in Frankrijk, Engeland en Amerika.

Even terugkomend op het 'In Memoriam' nog dit: haar goedheid manifesteerde zij ook in haar talrijke tussenkomsten ten voordele van de armen die haar gesignaleerd werden.

Zij telde alleen vrienden en enkele onder hen spanden zich in haar handicap en de ernstige slepende ziekte voor haar dood te verlichten.

Haar artistieke en sociale bewogenheid overleefden haar tijdens het interbellum in

- het reeds genoemde atelier 'Irène Fuerison' en

- de tweejaarlijkse 'Prix Irène Fuerison'; gesticht door Mr. en Mevr. Goebel-Fuerison in 1933. Deze laatste prijs werd op 28.11.1942 door 'L'Académie des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique' uitgereikt aan de dertigjarige Gentse componiste Jane Vignery voor haar vioolsonate. Andere laureaten waren:

R. Bernier (1934), V. Legley ('44), J. Fontyn ('60), J. Leduc ('64), Fr. Van Rossum ('76), W. Van Cleemput ('78), R. Janssens (1988), M. Lysight ('90), B. Mernier ('94) en I. Drèse ('96).

In 1932 schreef Paul Bergmans ter gelegenheid van een herdenkingsconcert Irène Fuerison:

"L'allégresse contraste si vivement avec la tristesse de l'époque à laquelle ce fut écrit. Il faut y voir l'expression de cet optimisme qui était au fond du caractère de l'auteur et qui permettait à Madame Fuerison de supporter si héroïquement ses souffrances."

* De ouders van Joseph FUERISON (volgens geboorteakte 08.10.1865):

vader: Josephus Joannes Fuerison, geboren te Gent op 13 december 1819 en er overleden op 6 maart 1901.

Hij was hoogleraar Franse literatuur aan de Gentse Universiteit van 1855 tot 1890. Van 1870 tot 1873 was hij rector.

moeder: Emma Clementina Van Temsche, dertig jaar, zijne huisvrouw.

* De ouders van Irène VAN SANTEN (volgens geboorteakte 08.01.1875):

vader: Augustus Eduardus Carolus Van Santen, oud 29 jaar, handelsreiziger.

moeder: Florina Charlotta Lepla, oud 24 jaar, zonder bedrijf.

* De enige dochter uit het huwelijk Joseph-Fuerison-Irène Van Santen:

Madeleine Fuerison geboren te Gent op 18 augustus 1899 en gehuwd op 15 april 1920 met Max Frédo Alexandre GOEBEL, ingenieur en geboren op 15 april 1886. Hij was al weduwnaar van een eerste huwelijk. Ze werden op 9 juni 1920 uitgeschreven en vestigden zich in Luik, rue Grétry 8.

Ondanks de beperkte biografische gegevens waarover we beschikken zullen we op een drietal aspecten ervan ingaan.

- De echtgenoot van de componiste komt voorzichtig uit de hoek wanneer hij haar 'un simple **amateur**' noemt. Eigenlijk was Irène Fuerison een amateur in de oorspronkelijke betekenis van het woord. Amateur (lat. > amator = beminnaar; amare = beminnen) betekent iemand die een bepaalde bezigheid uitoefent niet als **betaald** vakman, maar als liefhebberij in tegenstelling met een beroepsmuzikant. Eertijds speelde de aard van de gevolgde opleiding geen rol. We illustreren dit opnieuw aan de hand van twee voorbeelden:

Irène Fuerison leidde een teruggetrokken leven en het was mede door de status van haar echtgenoot dat zij in de belangstelling kwam van beroepsmusici en muziekliefhebbers. Voorgaande doet niets af van haar capaciteiten. Vanuit de beschikbare gegevens stellen we vast dat ze nederig en bescheiden op de achtergrond bleef, een houding die we terugvinden bij vroegere begaafde vrouwe-

lijke componisten. Fanny Mendelssohn, zuster van Felix, schreef liederen en pianomuziek die vaak onder de naam van haar broer werden gepubliceerd. Clara Wieck was een bewonderenswaardige vrouw die tegelijk haar huishoudelijk werk volbracht en als pianovirtuoze optrad. Zij componeerde opmerkelijke werken ondanks de sterke invloed van haar echtgenoot Robert Schumann, aan wie men vaak haar muziek zou kunnen toeschrijven.

Een tijdgenote van Irène Fuerison revolteerde reeds tegen deze gang van zaken. Marie Corelli (1855-1924) pseudoniem van Mary Mackay, Engelse schrijfster en moraliste, schreef 'Een vrouw die de kracht van haar intellect, van haar artistieke begaafdheid... toont, is bewonderenswaardiger dan de vrouw die haar benen toont. Maar de mannen verkiezen benen!'

De Engelse componiste van opera- en orkestmuziek, Dame Ethel Mary Smyth (1858-1944) die in Duitsland studeerde sloot zich aan bij de suffragettes. Ze is de enige componiste die door haar revolteren voor twee jaar in de gevangenis zat.

L. FRIANT
01.05.199

NASCHRIFT

Ter intentie van muzik liefhebbers signaleren wij dat er een CD bestaat met werken van Irène Fuerison. Te verkrijgen bij de heer Paul Klinck - Keizersvest 24, Gent (Tel. 225.88.42).

HET GENTS KERKEPAD (Vervolg)

DE KERK EN HET KLOOSTER VAN DE DOMINICANEN OF PREDIKHEREN - HOLSTRAAT - HOOGSTRAAT

Enigszins onttrokken aan het oog van de voorbijgangers ligt ingesloten tussen de Hoogstraat, de Holstraat en de Rasphuisstraat het klooster van de paters Dominicanen.

Oorspronkelijk bevond zich hier de Leprozerie van O.L.Vrouw, ook nog het Lazarusgasthuis genoemd. Enkele Gentse poorters richtten er in 1146 dit hospitaal voor melaatsen op, buiten de toenmalige stadsomwalling. Tot 1551 werd het beheerd door de broeders en zusters van het Gemene Leven.

Nadat de lepra uit onze gewesten verdween, schafte Aartshertogin Isabella de leprozerie af bij besluit van 4 mei 1623.

De ene helft van de gebouwen werd omgevormd tot armenschool van de "Kulders en Blauwe Meiskens".

De andere helft richtte men in de periode 1626-1630 in als Benedictinessenabdij en werd van danaf het Rijke Gasthuis genoemd.

Het Rijke Gasthuis maakte diverse bouwcampagnes mee zoals in 1626-1629 en in 1630-1631 toen men de kerk restaureerde. In 1636-1637 werkte men de eerste twee vleugels af, in 1652 kwam de vleugel tegenover de bibliotheek klaar en in 1659-1665 werd de laatste vleugel en het abdishuis gebouwd. De laatstgenoemde bouwcampagne liep gelijk met een periode van heropbloei onder abdis Eleonora de Blioul. Midden de 18de eeuw werd een nieuwe bedaking aangebracht.

Door Jozef II werd de abdij in 1794 afgeschaft.

In de periode 1817-1854 boden de gebouwen respectievelijk onderdak aan een liefdadigheidswerkhuis - waar men aan armen werk verschaftte - en een kosteloze jongensschool, later ook een meisjesschool.

De kapel deed in 1834 nog dienst als leslokaal.

Het was kanunnik Pieter Jozef Triest die het ganse complex aankocht in 1824 en het verder verhuurde aan de Stad. Bij testament werd kanunnik De Decker er de volgende eigenaar van. Deze verkocht de gebouwen op 17 mei 1845 aan de paters Dominicanen. Maar hier moeten we even terugkeren in de geschiedenis.

De Dominicanen vestigden zich te Gent in 1228.

Toen na een brand bleek dat het Wittocxhospitaal op de Sint-Niklaasparochie niet meer te herstellen was, lieten Fulco van Uten Hove, kanunnik van Sint-Pieter te Rijsel, en zijn zuster Trina een huis in Onderbergen inrichten als hospitaal. Het huis, hun eigendom, was gelegen naast de Sint-Michielskapel (de latere Sint-Michielskerk).

Een aantal jaren later nodigden de graven van Vlaanderen, Ferdinand en Joanna, de Dominicanen uit een stichting te beginnen te Gent. Het eerste huis door de orde bewoond werd hen door Zeger van Parijs geschonken en situeerde zich naast het Uten Hovehospitaal.

Beide instellingen hadden alras gebrek aan ruimte. Een oplossing kwam er door een besluit van de graaf en gravin van Vlaanderen om het hospitaal over te brengen naar de Bijloke.

Met toestemming van Walterius de Marviso, bisschop van Doornik, namen de Dominicanen hun intrek in de vrijgekomen gebouwen van het hospitaal. Ook het Generaal Kapittel van de Dominicanen, gehouden in juni 1228, stemde in met de vestiging.

De bouwgeschiedenis van dit klooster zullen we hier echter niet behandelen. De geïnteresseerden verwijzen we naar het in 1991 verschenen boek: "Het Pand, acht eeuwen geschiedenis van het oud Dominicanenklooster te Gent". Toch willen we hier enkele noemenswaardige gebeurtenissen vermelden uit de lange geschiedenis van de Gentse Dominicanen.

In 1481 kregen de paters het aan de stok met de schepenen van de stad omdat

ze tijdens hun preken zouden beweerd hebben dat er "ongelovigen in de stad waren". Dit verwijt, onder bedekte termen, richtte zich vooral rechtstreeks tegen de magistraat zelf. Het gevolg daarvan was dat het hen verboden werd nog te prediken. Verder moesten ze verstoken blijven van de steun van de bevolking. In maart 1482 werd echter de zaak bijgelegd.

Tijdens de Gentse opstand tegen Keizer Karel in 1539, de Gentenaars weigerden toen een bede - een soort belasting - aan de keizer, werd heel wat schade aangebracht aan de gebouwen.

Ook de beeldenstormers lieten hun vernielzucht botvieren in 1566. Gebouwen kunnen echter hersteld worden maar iets wat achteraf niet meer hersteld kon worden was de vernietiging van de bibliotheek. Deze bevatte heel wat kostbare handschriften. Op die bewuste dag in het "Wonderjaar" 1566 gooiden de vandalen het ganse boekenbezit gewoonweg in de Leie.

Van begin 1578 tot oktober 1584 werd het klooster ingenomen door de Gentse Calvinisten die er hun universiteit in onderbrachten en de kerk als tempel gebruikten.

In november 1796 verdreven de Fransen de Predikheren uit hun klooster en in januari 1797 werden kerk en klooster verkocht. Door bemiddeling van een zekere Van der Linden konden de paters echter hun klooster terugkopen. Ze bleven de gebouwen bewonen, doch nu als gewone burgers.

Toen in 1802 de vrijheid van godsdienst hersteld werd, herbegonnen de paters hun priesterleven. Wegens gebrek aan de nodige fondsen zagen ze zich echter verplicht hun klooster, met uitzondering van de kerk, te verhuren aan een zekere Velleman. Toen de nood nog groter werd verkochten ze de gebouwen op 16 juli 1823 met toestemming van Paus Leo XII, aan diezelfde Velleman.

Na enkele jaren verspreid te hebben geleefd besloten enkele Dominicanen tot het herstel van hun orde. Pogingen om hun oud klooster terug te gaan bewonen en de aankoop van het O.L.Vrouwe-Broersklooster, mislukten.

Uiteindelijk kochten ze in 1835 een huis in de Peperstraat en huurden de kerk in Onderbergen. In datzelfde jaar, in de maand december, vond de plechtige herstichting plaats. Nog in 1841 kochten ze een tweede eigendom in de Peperstraat met een hof uitkomende op de Begijnengracht. De aankoop van deze eigendom was bedoeld om er een nieuwe kerk op te trekken. Zover kwam het echter niet want op 17 mei 1845 verwierven ze het pand in de Hoogstraat. Daar het huurcontract van de stad nog liep tot 1853 konden de Dominicanen pas het jaar daarop hun intrek nemen in het gewezen Rijke Gasthuis. Ondertussen waren ze reeds begonnen met de bouw van een nieuwe kerk langs de kant van de Holstraat. Deze neogotische kerk met driebeukig schip, ontworpen door J.B. Van de Capelle, werd ingewijd in oktober 1854. Ze verving de 17de eeuwse kapel die later, in 1863, gesloopt zou worden.

De kerk bezit een 17de eeuwse communiebank afkomstig uit de vroegere kerk in Onderbergen en verder nog een aantal fraaie neogotische biechtstoelen en een kansel uit 1867.

Kloostergang Dominicanen - Hoogstraat.

De glasramen zijn van de hand van J.B. Craponier en dateren uit 1881. De huidige hoofdingang van het klooster, in de Hoogstraat, bezit een gevel uit 1862, ontworpen door J.B. Hauman, die in 1957 werd aangepast. Sinds 1 juli 1981 is het Dominicanenklooster een beschermd monument en stadsgezicht.

BIBLIOGRAFIE

- De Potter Frans: Gent van den oudsten tijd tot heden, Gent - 1882-1901, deel 8, p. 97-130, 361.
- Beschermde Monumenten Stads- en Dorpsgezichten en Landschappen in Oost-Vlaanderen. Arrondissement Gent. Gent 1992. p. 108.
- Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het Cultuurbezit in België - Architectuur - deel 4 nb - zw - Stad Gent, p. 175-178.
- Van Overstraeten Jozef, Gerrits Jan: Gids voor Vlaanderen, Antwerpen 1985, p. 334.
- Deseyn Guido: Gids voor oud Gent, Antwerpen 1984, p. 388-389, 365-366.
- Walter Simons, Guido Jan Bral, Jan Caudron, Johan Bockstaele: Het Pand, acht eeuwen geschiedenis van het oud Dominicanenklooster te Gent. Gent, 1991.
- De Dominikanen te Gent. Brochure uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling: De Dominikanen te Gent (1228-1968).
- P. Jordanus, Piet De Pue: De paters Dominikanen te Gent.

David MAES
(t vervolgt)

GENTSE MEMORIEDAGEN: 26-27 APRIL

26 April 1591

De Jezuiten kopen van de dochter van Hembyse het ouderlijk huis in de Volderstraat.

26 April 1595

Dood van Livinus Van der Beken.

Deze Gentse humanist, dichter, rechtsgeleerde en filosoof was ook gekend onder de naam van "Torrentius".

Is Bisschop geweest van Antwerpen en Aartsbisschop van Mechelen.

Schreef een Latijnse dichtbundel "Poemata Sacra".

26 April 1799

Geboorte van Judocus Jan Steyaert.

Hij stierf op 19 april 1858. (Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 1999 - N° 3 p. 163).

26 April 1800

Door een politiecommissaris, vergezeld van een stadstrompetter, wordt in alle wijken afgekondigd dat een premie van 96 fr. zal uitbetaald worden aan de vrijwilligers die zich als plaatsvervangers zullen aanmelden van de aan de conscriptie onderworpen jongelingen.

26 April 1843

Geboorte van Paul De Vigne.

Hij stamde uit een begenadigde familie. Zijn vader Pierre was de maker van het standbeeld van Jacob Van Artevelde, zijn zusters Emma, Malvina en Louise waren schilderessen, zijn nonkel Felix was een gekende schilder, specialist in middeleeuwse klederdracht en leraar aan de Academie, zijn nonkel Edouard was een etsers en zijn kozijn Edmond, de architect, bouwde de Vlaamsche Theater.

Vanaf zijn 13e volgt hij lessen aan onze Academie waar zijn vader de beeldhouwkunst onderwijst. In 1863, hij is dan 20 jaar, gaat hij werken in Antwerpen bij de beeldhouwer Gerard Van der Linden en hij laat zich aldaar inschrijven aan de Academie. Na een 7-tal jaren in Antwerpen doorgebracht te hebben vertrekt hij op eigen kosten naar Italië. Daar komt hij zeer onder de indruk van Donatello die hij "de grootste van allen" noemt. Hij huurt een atelier in Rome en het is daar dat zijn prachtig vrouwenbeeld "Heliotrope" tot stand komt. Ons

Museum voor Schone Kunsten mag zich verheugen in het bezit ervan. Hij had reeds de aandacht op zich gevestigd toen hij nog in Antwerpen was. In de catalogus van het Driejaarlijks Salon van Gent kunnen wij lezen: "Het Salon is getuige van het gelukkig debuut van Paul De Vigne, geroepen om de grootste luister te werpen op een naam die reeds zulk een felle klank in de kunstwereld heeft."

In 1873 is hij een tijdje in Gent, maar het jaar nadien installeert hij zich in Brussel. In 1877 wordt hem de uitvoering toevertrouwd van het monument "Louis Van Houtte" in Gentbrugge.

In 1880 sterft zijn goede jeugdvriend Lieven De Winne. Hij zal een monument voor hem maken waarvan het marmer zich bevindt in het Museum van Brussel, het brons in dat van Gent.

Hetzelfde jaar ontstaat ook zijn "Couronnement de l'Art" die de façade versiert van het Museum voor Schone Kunsten in Brussel.

Wanneer Brugge in 1887 beslist een standbeeld op te richten voor Jan Breydel en Pieter De Coninck wordt er een internationale wedstrijd uitgeschreven. Er komen 17 ontwerpen binnen. Het bekroonde: dat van Paul De Vigne.

Enkele andere werken van hem: koppen van Jan Frans Willems, Charles Van Hulthem, Emmanuel Hiel, de marmeren Marnix van Sint-Aldegonde op de Zavel te Brussel, het grafmonument van Hippoliet Metdepenningen.

Paul De Vigne was niet alleen een uiterst bekwame beeldhouwer, maar tevens een zeer verdienstelijke pianist. Hij was één van die rijk gecultiveerde figuren die in onze moderne samenleving zo schaars schijnen te worden.

Hij stierf op 13 februari 1901, 58 jaar oud, en werd begraven op het kerkhof van Laken.

26 April 1908

Inhoudiging van het eerste standbeeld van Graaf Oswald de Kerchove de Denterghem aan de Zuidstatie.

Dit werk van Jef Lambeaux, dat hem al zittend voorstelde viel niet zeer in de smaak van het publiek. Gedurende de Eerste Wereldoorlog werd het door de Duitsers gestolen, samen met veel andere bronzen voorwerpen.

In 1923 kwam er aan het Graaf van Vlaanderenplein een nieuw gedenkteken. Het was een werk van de Gentse beeldhouwer Gustaaf Van den Meersch en stelde een Flora-figuur voor. In 1971 werd het overgeplaatst naar het Citadelpark en daar staat het feitelijk beter op zijn plaats, want Graaf Oswald was immers Voorzitter geweest van de "Maatschappij voor Landbouw en Plantkunde" en van het "Comité der Floraliën".

26 April 1913

Opening van de Wereldtentoonstelling waaraan de Gentenaars nog altijd refereren als "d'Expositie van dertiene".

Een unieke gebeurtenis, want het was de allereerste keer dat hier een evenement plaatsvond van een dergelijk formaat. En wij kunnen nu wel zeggen: ook de laatste keer.

In 1905 had men een N.V. opgericht die de uitvoerbaarheid van een dergelijk project moest onderzoeken. Na 3 jaar studie was men tot de conclusie gekomen dat dit haalbaar was en in 1908 ging men over tot de stichting van de "Naamloze Maatschappij der Wereld- en Internationale Tentoonstelling van Gent". Een niet te onderschatten probleem was het vinden van een geschikte plaats voor een dergelijk groots project. Uiteindelijk opteerde men voor een terrein, grosso modo gaande van het Citadelpark (het park inbegrepen) tot aan de Sterre, in grote lijnen begrensd door de Kortrijkse steenweg en de Krijgslaan. Het huidig "Miljoenenkwartier" ligt zo wat in het hart van het gebeuren.

De hoofdingang bevond zich op de Kortrijkse steenweg ter hoogte van de Maaltebruggestraat. Het geheel was ontworpen door de toen nog jonge architect Oscar Van de Voorde.

Die 26 April 1913 was Gent te klein voor de toeloop van al de belangstellenden: scholen, fabrieken, kantoren waren gesloten en de Staat, Provincie en Stad hadden een dag verlof gegeven aan hun personeel. Velen wilden natuurlijk de Koning zien, vergezeld van Koningin Elisabeth en Prins Leopold. De Koninklijke trein stoomde het St-Pietersstation binnen om halfdrie. Na de officiële verwelkoming werd er overgestapt in de galakoetsen die hier de vorige dag aangekomen waren. Van het station ging het naar het Park, want de opening van de tentoonstelling viel samen met de opening van de 17e Floraliën. Beschrijven van wat er allemaal te zien was is niet doenlijk. Natuurlijk hadden al de deelnemende landen hun beste voetje voorgezet.

Een enorm succes kenden de secties "Oud Vlaanderen" en "Oud Gent" die ontworpen waren door de architect Valentin Vaerwyck. Deze 2 miniatuurstadjes die aan elkaar paalden bestonden uit reconstructies van historische gebouwen. Ook hier kunnen wij, helaas, niet in detail treden.

Alle Vlaamse steden hadden er aan gehouden een van hun historische gebouwen de zien reconstrueren, niet alleen die van het huidig Vlaanderen, maar ook Vlissingen, Hulst, Goes, Axel waren vertegenwoordigd en zelfs het Franse Aire-sur-la-Lys en Béthune met zijn belfort waren er bij.

Al deze reconstructies waren historisch volledig verantwoord. Charme en een onbeschrijflijke sfeer maakten van deze stadjes een geliefd uitgangskwartier. Spijtig genoeg moest na sluiting al dit schone afgebroken worden. De Expositie sloot definitief haar deuren op 3 November.

Een tegenvaller was, dat op economisch gebied, de oorlog van 14-18 al de verwachtingen vernietigde die men op dat gebied had mogen koesteren.

26 April 1949

De nieuwe Roeland wordt in de toren van het Belfort gehesen.

Dat was dan de 3e in de reeks.

De eerste "bancklocke" of "stormclocke" werd gegoten in 1314-1315 en in de toren geplaatst in 1325. Ze werd in 1540 door Keizer Karel verbeurd verklaard, maar hij deed wel een oogje toe, toen ze nog geen 3 jaar later al weer in het Belfort hing.

Om haar te luiden waren er 16 man nodig en haar slechte vorm maakte het hanteren ervan zeer moeilijk. In 1327 dacht men er reeds aan haar te hergieten. Die eerste Roeland werd gebroken in 1659 en haar klokspijs verdween in de nieuwe klokken die Hemony hier kwam gieten.

De 2e Roeland barstte in 1914 en is nu nog te zien op het Braunplein.

De 3e Roeland is een geschenk van het "Verbond van Gebuurtedekenijen van Gent" en werd aan de Stad aangeboden. Hij werd plechtig ingehuldigd op 14 November 1948, en luidde voor het eerst op 7 Mei 1949.

26 April 1990

Dood van Henri Maeren.

Was met zijn vrouw de bezieler van het Poppentheater "Magie".

Geboren op de Brugse Poort op 16 Oktober 1931 begon hij er mee op zijn 11e en leerde de stiel bij Joris Vandenbroucke.

Hij begon zijn eigen theatertje in de Haspelstraat in 1953.

Op 8 Oktober 1963 werd hij gehuldigd ter gelegenheid van de 1500e voorstelling.

Onze lezers zullen wel weten dat met zijn heengaan geen einde gekomen is aan zijn theatertje en dat de traditie op een schitterende wijze voortgezet wordt door zijn zoon Jean-Pierre.

27 April 1477

Maria van Bourgondië ontvangt in het St-Jorishof de gevolmachtigden van Keizer Frederik III die haar hand komen vragen voor de zoon van hun keizer. Het huwelijk van de toen 20-jarige Maria met Maximiliaan van Oostenrijk greep plaats op 19 Augustus 1477 in de kapel van het Prinsenhof.

27 April 1561

Dat onze schutters niet altijd uitblonken door hun behendigheid moge blijken uit hetgeen wij kunnen lezen in het Memorieboek:

"Den XXVIJen April was de papegay gheschoten by de guldebroeders van den grooten ende auden gulden van Sente Sebastiaen, welcke papegay stont van de sondach tot dysendach omtrent de noene, alle daghe daer naer schietende zon-

der cesseren eer hy afgeschoten wierd."

Er is wel een Gents spreekwoord dat zegt: "Alle scheute zijn gien haoze", maar algelijk...

27 April 1579

"Den 27en gaf het Magistraet aen de Wacht van Akkerghem alle de Bouwstoffen, die zy konden afbreken van de kerke van S.Marten, tot buyt: want men wilde de zelve gheheel afbreken en te niet doen, om de Nesten en Schuytplaetsen van de Paepen, zoo zy zeyden, zoodanig uyt te roeyen, dat zy noyt meer tot de zelve en zouden kunnen wederkeeren."

27 April 1609

Opening van het College der Augustijnen.

Bij de opening waren er 175 studenten ingeschreven. Zij deden de Jezuïeten een vinnige concurrentie aan. In tegenstelling met deze laatsten onderwezen zij ook de "Vlaemsche en de Fransche taele".

In 1771 telde zij 160 leerlingen tegen 110 bij de Jezuïeten in hetzelfde jaar.

7 Oud-studenten werden uitgeroepen tot Primus aan de Universiteit van Leuven.

Het College werd afgeschaft in 1796.

27 April 1744

Karel van Lotharingen legt op de Vrijdagmarkt de gebruikelijke eed af in naam van Maria-Theresia.

Hij was getrouwd met Aartshertogin Maria-Anna, zuster van Maria-Theresia die dus zijn schoonzuster was. Een dubbele schoonzuster in feite, want zij was getrouwd met zijn broer.

Deze joviale figuur, "Pastor Bonus" bijgenaamd was Gouverneur-Generaal der Nederlanden van 1744 tot 1780.

Geboren te Lunéville in 1712 stierf hij in Tervuren in 1780.

27 April 1836

Dood van Kanunnik Ambrosius Goethals.

Hij verving een tijdje Monseigneur de Broglie.

Onder het Hollands Bewind werd hij gevangen genomen en voor het Assisenhof van Brussel gebracht onder beschuldiging van opstand tegen het Staatsbestuur, maar hij werd vrijgesproken.

27 April 1837

Dood van Bernard De Pauw.

Richtte in 1804, samen met Lieven Bauwens, een kaardenfabriek op in de Lange Violettenstraat. Lieven Bauwens was zijn schoonbroer, hij was immers getrouwd met diens zuster Sophie.

De zaak zou later gekend worden als Prayon-De Pauw.

Hij was ook Directeur van de gevangenis.

27 April 1839

De Draak wordt van het Belfort gehaald.

Dat was natuurlijk niet de eerste keer. Onze Draak werd in de loop der jaren nogal eens naar beneden gehaald, 't zij om ze te herstellen, 't zij bij de transformatie van de toren. Dit gebeurde een eerste keer in 1445, ze werd toen hersteld en opnieuw verguld. Heel die operatie nam slechts 14 dagen in beslag. Ze kon opnieuw van dichtbij bekeken worden in 1543, 1684, 1743 en 1711.

Toen zij naar beneden kwam in 1839 voor de bouw van een nieuwe toren bleek het arme beest zo toegetakeld te zijn door ouderdom en blootstelling aan weer en wind dat aan herstellen niet meer kon gedacht worden. Zij had 459 jaar trouwe dienst gedaan en over Gent gewaakt, zij het dan ook niet altijd met evenveel succes.

De nieuwe Draak (de 2e dus) werd op het Belfort gehesen in 1854. Onze toren had daar 15 jaar gestaan zonder Draak.

Taalpuristen zullen ongetwijfeld de wenkbrauwen gefronst hebben omdat wij, wanneer wij het over de Draak hadden, het woord "zij" gebruikten. Wij weten het, "draak" is mannelijk, maar de Gentenaars hebben dit dier altijd vereenzelvigd met een vrouwelijke figuur. Waar we verder niets willen mee insinueren...

27 April 1868

Stichting van "De Vrijheidsliefde".

"De Vrijheidsliefde" was de eerste van de zogenaamde "Laurentkringen". Ze werden opgericht door François Laurent met als doel de geestelijke ontwikkeling van de jonge arbeiders. "De Vrijheidsliefde" was een kring voor jongens en was gevestigd op de Muide.

Weldra volgde "Vreugd en Deugd" voor meisjes op de Brugse Poort.

Later volgden nog "Nut en Vermaak", "Vermaak in 't Leeren", " 't Werk Vereedelt", "Leeren Vereert", "Geluk in 't Werk", "Werken en Leeren", "Help u Zelf", "Volksvljt".

"De Vrijheidsliefde" bestond uit 2 categorieën: de Volwassen werklieden (vanaf 16 jaar) die de eigenlijke genootschap vormden en de afdeling van de "Beschermelingen" beneden de 16 jaar.

Tijdens de eerste jaren van haar bestaan kwamen de leden samen in een stadschool die aan haar beschikking gesteld werd door de Stad.

In 1877 werd een nieuw lokaal opgetrokken op de hoek van de Gasmeterlaan en de Spaarstraat. De Kring telde toen 555 effectieve leden en 358 beschermelingen. Al deze leden stonden wekelijks 10 centimen af en hiermee werd de oprichting bekostigd van een bibliotheek en 2 toneelverenigingen. Op maandagavonden werden lessen Nederlands, Frans, Duits en Engels gegeven door onderwijzers en jonge advocaten zoals Albert en Hippolyte Callier.

Ook de zondagnamiddag waren er activiteiten: zij omvatten zang, voordrachten, lezingen, toneel, enz... Rond 1870 was de koorleider Isidoor De Vos, ook Lieven Duvosel is er nog koorleider geweest.

27 April 1902

De "Melomanen" geven een concert in de zaal van het Casino die prachtig versierd is met orchideeën. Het oratorium "Lucifer" van Peter Benoit wordt uitgevoerd door 700 zangers in aanwezigheid van de Gravin van Vlaanderen.

27 April 1905

Geboorte van Gontran Van Severen.

Na St-Barbara ging hij studeren aan de Universiteit waar hij, onder andere, Karel Van De Woestijne als prof had.

Doctor in de Rechten en Filologie. Geschiedkundige. Medewerker van "La Flandre Libérale". Auteur van "Le Traité de Gand". Vertaler van het boek van Paul De Ryck "Gent, Burcht van Vlaanderen".

Lid van de Oostvlaamse Afdeling van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen". Bourgondiër en wijnliefhebber.

Deze francofoon kon zich minder vlot uiten in het Nederlands, maar sprak daarentegen perfect Gents.

Hugo COLLUMBIEN

BIBLIOGRAFIE

Het Begijnhof van Sint-Amandsberg kon in 1999 zijn 125-jarig bestaan vieren. Een gepaste gelegenheid om de geschiedenis van dit jongste begijnhof te boek te stellen.

Dit gelukkig initiatief werd genomen door de Heemkundige Kring "De Oost-Oudburg". Het boek **"125 jaar Groot Begijnhof te Sint-Amandsberg"** kwam tot stand in samenwerking met de "VZW Begijnhof Sinte Elisabeth te Sint-Amandsberg" en de "VZW Vrienden van het Groot Begijnhof van Sint-Amandsberg".

De algemene leiding berustte bij Erik Schepens en de eindredactie werd verzorgd door Roger Poelman. Een 10-tal auteurs verleenden hun medewerking. Buiten de geschiedenis van dit begijnhof - en wat er aan voorafging - kunnen wij er een interview in lezen met de Grootjuffrouw, de betrokkenheid van de Dominicanen, een hoofdstuk over de glasramen, gedichten en liederen voor de begijntjes, de complete lijst van de meer dan 90 huisjes en conventen met hun benaming, de geschiedenis van de begijnen in het algemeen.

Zeer interessant is het Repertorium van de meer dan 1.000 begijnen die in dit begijnhof gewoond hebben. Deze imposante alfabetische lijst vermeldt, voor zover beschikbaar, familienaam en voornaam, namen van de ouders, plaats en datum van geboorte, datum van intreding, datum van kleding, huis of convent, datum van het steedsel, bijzondere vermeldingen, specifieke functies in het begijnhof, plaats en datum van overlijden.

Het boek heeft een formaat van 16 x 24 cm. en bevat 286 bladzijden.

De prijs bedraagt 600 fr., maar... het boek is volledig uitverkocht.

Gezien de grote vraag wordt een 2e druk overwogen. Geïnteresseerden kunnen hun naam opgeven bij de heer Roger Poelman - Zavelput 14 te 9040 St-Amandsberg (Tel. 228.64.55) of in het Documentatiecentrum.

Wanneer men "Sint-Baafsabdij" zegt, denkt men onmiddellijk aan Gent en wie zich verdiept in de geschiedenis van Gent komt onvermijdelijk de Sint-Baafsabdij tegen. Het zijn 2 begrippen die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Wie iets meer zou willen weten over de abdij die gedurende 9 eeuwen een belangrijke rol gespeeld heeft in Gent, wordt geconfronteerd met een onoverzichtelijke stapel documenten en geschriften, meer dan eens tegenstrijdig en ook meer dan eens vervalst. Veel van deze documenten behandelen slechts één aspect of een tijdsfragment.

In die omstandigheden trachten een zuiver beeld te krijgen van die abdij, wat ze eigenlijk geweest is, hoe zij getransformeerd werd in de loop der eeuwen, hoe het leven daarbinnen zich afspeelde, de figuur van haar abten, enz, is bijna niet te doen.

Toch moet men niet wanhopen, want er is een schitterend boek verschenen: "**De Gentse Sint-Baafsabdij en haar dorpen**". De auteur is stadsgids Paul Pas.

Het kan niet anders of hij heeft zich vele jaren moeten bezighouden met het uitpluizen van vele honderden geschriften, er de essentie uithalen, voor zover mogelijk de beweringen controleren, en alles logisch klasseren. Het resultaat is een zeer leesbaar boek waarin de geschiedenis van de abdij op een klare en overzichtelijke manier behandeld wordt.

Dit prachtig boek heeft een formaat van grosso modo 21 x 30 cm., bevat meer dan 300 bladzijden en 247 afbeeldingen, waarvan velen in kleur.

De prijs bedraagt 1.450 fr. en wij vinden die prijs niet overdreven.

Het succes van deze niet-commerciële beperkte uitgave zorgde er voor dat het boek vrijwel onmiddellijk uitverkocht was. Maar de aanvragen blijven binnenstromen, daarom wordt een 2e uitgave voorzien. Geïnteresseerden kunnen contact nemen met de auteur Paul Pas - Steenakkerstraat 1 te 9070 Heusden. Tel. 230.74.68.

Een nieuwe, zeer boeiende uitgave van het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen is "**Van Beaupré tot Zwijveke. Cisterciënzers in Oost-Vlaanderen. (1200-1999)**".

Deze contemplatieve orde heeft in de loop der eeuwen een enorme uitbreiding gekend. Tot in de 18e eeuw werden er in Europa meer dan 700 cisterciënzer-abdijen voor mannen gesticht en een even groot aantal voor vrouwen. Samen meer dan 1.400! Wie zegt beter?

In het gebied van het huidig België waren er 19 mannen- en 49 vrouwenabdijen. In Gent zijn wij natuurlijk vertrouwd met de Bijloke, de Nieuwen Bos, Baudeloo, Oost-Eeklo, Doornzele, Ter Hagen en Waarschoot.

Het eerste gedeelte "De Monastieke Leefwereld van de Cisterciënzers" werd behandeld door Geert Van Bockstaele, auteurs van het tweede gedeelte "Het Monastieke Erfgoed in Oost-Vlaanderen" zijn Martine Pieteraerens en Luc Robijns.

Wat staat er allemaal in dat boek? Veel te veel om hier uit te leggen, lees het zelf en u zult er veel plezier aan beleven.

Het boek heeft een formaat van 21 x 29,5 cm., telt 144 bladzijden en bevat meer dan 160 afbeeldingen, waarvan de meesten prachtige kleurfoto's zijn.

De prijs is 700 fr. en dat is echt niet te duur.

Te bekomen bij de Provinciale Diensten op het Wilsonplein.

In ons julinumnummer meldden wij op p. 243 de nakende verschijning van "**Docendo Discimus Liber Amicorum Romain Van Eenoo.**" Dit ter gelegenheid van het emeritaat van Professor Van Eenoo.

Dit boek is nu verschenen en het is een zeer imposant werk geworden.

Professor Van Eenoo moet wel veel vrienden hebben want niet minder dan 64 vakgenoten hebben er aan gehouden hun medewerking te verlenen aan dit

"vriendenboek". Alles goed voor 1145 bladzijden interessante lectuur.

Wegens het formaat (16 x 24 cm.) en de omvang van het werk werd het uitgegeven in 2 banden, samengebracht in een stevige, geïllustreerde kartonnen opbergdoos. Een gewichtig boek, ook in de letterlijke betekenis, want wie er aan begint heeft voor ongeveer 2,7 kilogram lectuur.

Een dergelijk boek hier bespreken is niet doenlijk. Wij beperken er ons toe de bijdragen te citeren die rechtstreeks betrekking hebben op Gent:

- Ludo Valcke: Twee stille en rijke adellijke Gentse flaminganten: Philippe Blommaert en Jules de Saint-Genois.
- Herman Balthazar: Een leurder verkoopt condooms. Kleine zoektocht naar rubberindustrie te Gent. 1850-1930.
- Marc Reynebeau: Een "Zwarte Zondag" in Gent in 1854. Morfologie van de politieke strijd in het midden van de 19e eeuw.
- Conny Devolder: Geschiedenis studeren aan de RUG in de jaren "90". Studiedrempel en studierendement.
- Els Witte: Professoren aan de Gentse Rijksuniversiteit: Tussen academische vrijheid, pluralisme en neutraliteit. (1817-1965).
- Emiel Lamberts: De rol van Joseph de Hemptinne in de "Zwarte Internationale". (1870-1878).

Het boek kost 2.500 fr. en werd uitgegeven door "Academia Press".

Te bekomen bij de Wetenschappelijke Boekhandel Story-Scientia - Van Duyseplein 8 - Gent.

Onlangs verscheen het boek "**Honderd jaar Instituut van Gent**", uitgegeven door de Leerlingen- en Oudleerlingenbond van deze school.

Oudere Gentenaars zullen misschien even moeten nadenken: Instituut van Gent? Welke school is dat nu ook weer?

Alles wordt klaar als wij zeggen dat het gaat over het "Institut de Gand" op de Nederkouter.

Een goed idee, de uitgave van dit boek, honderd jaar is toch wel iets dat mag gevierd worden en een stukje Gentse geschiedenis ligt nu ook weer definitief vast.

In 140 bladzijden wordt de geschiedenis uit de doeken gedaan van deze aanvankelijke vestiging van het "Institut Rachez" dat in 1909 de naam meekreeg van "Institut de Gand".

Een absolute "must" voor de oud-leerlingen van deze school, maar eveneens interessant voor Gentse heemkundigen in het algemeen.

Wat de oud-leerlingen zeker zal aanspreken en bij meer dan één nostalgie zal verwekken zijn de 80 foto's die het bevat.

Formaat: 16 x 24 cm. Prijs: 500 fr.

Te koop in het "Instituut van Gent", Nederkouter 112 te 9000 Gent.

Tel. (09) 265.70.60.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Van de heer **Jaime Jurdan** ontvingen wij een antwoord op de vraag van de heer **Eddie Van Haverbeke**. (Gh. T. 1999 - N° 3 - p. 180)

"Als leerling van het Instituut Decroly - Lagere Hoofdschool voor Jongelingen - Begijnhofdries te Gent, gedurende de jaren 1920-1926, had ik als klasgenoot en beste vriend Joris Van de Putte.

Tenminste 3 maal werd de ganse klas uitgenodigd het bedrijf "Confiserie Lux" te bezoeken met onze goede meester, onderwijzer Reyens in 2e en 4e studiejaar en meester Vander Eecken in het 5e.

Wij hadden dat natuurlijk te danken aan Joris. Ik herinner mij nog goed hoe wij naar huis terugkwamen, na het bezoek, met een grote zak snoepgoed, meegegeven door vader Van de Putte.

Ik herinner mij ook nog redelijk goed (wij waren toen bengels van 8 à 11 jaar oud) hoe de smakelijke spekken vervaardigd werden. Na het gesmolten suiker goed te hebben bewerkt en eventueel gekleurd (met eetbare kleurstof) werden er grote cilindrische rollen van meerdere kilo's gemaakt. Deze rollen kwamen terecht op een grote, licht hellende en verwarmde stenen tafel. Twee mannen moesten de cylinder heen en weer rollen en hem een min of meer kegelvorm doen aannemen. De rol nog zeer plastische suikermassa werd dan langs de top meer en meer uitgerokken, langs de lage kant van de tafel, tot eindelijk een lange kegel van 1 à 2 cm. diameter. De suiker was dan reeds redelijk afgekoeld en verstijfd. Twee vrouwen braken met een houten stokje stroken van ongeveer 20 cm. van de massa af en stopten die in een matrijs, waar onder druk de suikerstroken de vorm kregen van een suikerbol. De gevormde suikerbollen rolden verder bij de reeds afkoelende hoop suikerbollen.

Verder was er natuurlijk wel weging en verpakking. Er werden ook suikerbollen gemaakt met 2 of meerdere kleurfantasieën, bvb. een wit kruis op rode grond. Deze fantasie werd samengesteld bij de grote rol en door uitrekken verkleinde de tekening tot cilindrische kleine gekruiste suikerbollen.

Het is maar in 1979, toen ik met pensioen terugkwam uit Canada, dat ik vernam dat Joris, mijn schoolvriendje, het tot Dokter in de Geneeskunde gebracht had en later Algemeen Directeur van het AZ benoemd werd. Ik heb Joris nooit teruggezien, alhoewel ik in 1980-81 pogingen heb gedaan om de meeste van mijn klasgenoten terug te vinden. Het lukte maar voor mijn makkers van het Atheneum (Franse Afdeling) en kon, helaas, geen enkele schoolmakker van de Lagere school terugvinden."

Vraag van de heer **Roger Spilthoorn** (Antwerpen):

Gelieve hierbij een foto te vinden van een niet getekend schilderij (120 cm. x 80 cm.), van mijn grootvader:

SPLITHOORN François Leon.

geboren te Gent op 12/3/1860 en er overleden op 12/3/1942,
beroep: bouwkundige.

Ik ben onlangs in het bezit gekomen van dit schilderij, en volgens mijn broer Aimé, zaliger, zou onze grootvader hier afgebeeld staan in een gala uniform van officier van de Burgerwacht van Gent (Gardes Civiques).

Ik heb twijfels hieromtrent, de reden van dit schrijven is dan ook om zo mogelijk, via Uw leden, meer klaarheid te krijgen over dit uniform dat hier is afgebeeld. De wijd gepijpte kraag lijkt me op zijn minst ongewoon; de vlag: rood, geel, zwart horizontale banen is ook een raadsel.

Bestaan er nog lijsten met namen van de leden van de Burgerwacht te Gent voor de periode 1880-1900?

Elke opheldering in dit verband zou voor onze familie zeer op prijs gesteld worden.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Mevrouw De Visschere stuurde ons enkele details over de foto "Promotie 1927" verschenen op p. 455 van "Waar is de Tijd?" - N° 19.

"Dit is de **turnzaal van de Oefenschool**, Casinostraat (later Wispelbergstraat genoemd). Vanaf de kindertuin heb ik er al de klassen tot en met het 9e leerjaar + 4 jaar normaalschool doorlopen.

De 2 gebouwen achteraan, links de keuken van de meiden, rechts bureau van de toenmalige directrice Jw. E. Frank.

Later hebben andere directrices een aangenamer lokaal gekregen waar niet altijd met licht moest gewerkt worden.

Vooraan links: Jw. Frank, Directrice Oefenschool.

Laatste rij, 2e van links: Mw. De Vaere, Directrice Normaalschool.

Verder normalisten van promotie 1927 (wit kraagje op zwarte schort zoals vele generaties het gekend hebben).

Vooraan: de kleuters van Jw. De Porre.

Laatste rij rechts: Mw. Vankenhove, lerares Normaalschool. Er naast: Jw. De Porre; ik zat bij haar in de kindertuin, toen nog Fröbelklas genoemd".

'T GENTSCH SPANT DE KRUUNE!

Over moeskes en moeskesmoakers

Een moeske is oorspronkelijk een klein zwart rond pronkpleistertje, een stukje zwarte taft (1) dat de vrouwen vooral in de 17de en 18de eeuw uit koketterie als namaak-"tache de beauté" op hun gezicht kleefden. In het Frans, waar het woord oorspronkelijk vandaan komt, heeft men het over "*une mouche*" (vlieg). Lodewijk Lievevrouw-Coopman vermeldt in zijn Gents Woordenboek:

"Ik spreek niet van de moosjes op de kaek"

("N.A. Leugenaer", 1820)

In "Teghen Verghift teghen een groote peste van het Christendom" uit 1676, geeft P.F. Franciscus Cauwe, minder-broeder, recolect, af tegen de moderne uitspattingen van de mode. Op p. 94 heeft hij het o.a. over deze "*mouchen*". (mv.).

"*Mouchkes maken*" of "*moussen*" (werkw.), betekende letterlijk zich van een "*mouche*" voorzien uit ijdelheid. In "Des Weireldts Ydelheyt pynelick gheniet ende Ellendighen uytganck" uit 1692, schrijft P. vander Lepe, minderbroeder-recolect (alweer!):

"... 't aensicht was geheel à la mode ghemoest en geblancket (gepoederd)"

Zo iemand heette men *"ne moeskesmoaker"* of *"een moeskesmoakerigge"*. Iemand met gemaakte manieren. Men sprak ook van *"moefkes, ne moefkesmoaker"* en *"een moefkesmoakerigge"*. Wanneer men zich daarbij ook nog pronkerig of pruiligerig en onwillig toonde, zei men: *"'t Es ne moef"* of *"-ne moeskop"*.

*"Een goet woord van een verwaende moes-kop krijgen,
is alsoo moeyelijk als olie te trecken uyt ne slyp-steen."*

(Martius, 1734)

Ook Isidoor Teirlinck heeft het in zijn Zuid-Oostvlaanders Idioticon over *"moezekes"* (enkel in het mv.) en *"moeskes"* of *"moeskies, moezekes en moezekiesmakerije"*: belachelijke maniertjes. *"Dat zijn amaal moezekies; ge maakt*

veel te veel moezekies; al da moezekiesmaken ga mij tegen."

"*Ne moef*" of "*ne moefkloot*" is bij hem een onvriendelijk, pruilziek manspersoon: "*Diene moef en kan nie lachen, da pronkt ne g'heelen dag*".

Afgeleid daarvan is "*moefachtig*" of pruilachtig: "*Ons Mie es maar moefachtig vandaë*".

"*Een moefe, een moefkerte of een moefkonte*" is dan een onaangenaam pruilziek vrouwmens: "*Die lelijke moefe! Da ronkt en pronkt zonder ende!*"

Teirlinck vermeldt ook het werkw. "*moefen, moeftege, gemoeft*" als pruilen: "*moefen en monken*" en het pruilen zelf als "*moeferije*": "*Die moeferije moet ophauwen*".

In dit verband diepte ik een lied op uit een lokale revue in één proloog, twee bedrijven en drie taferelen van J. Antheunis op muziek van Theo Le Brun opgevoerd in het Nieuwe Cirkus te Gent in 1906: "**Pst! En valt er nie mée!**".

Het Gents dat Antheunis gebruikt is het Platgents of Nieuwbrugsch, want hij laat zijn personages spreken met een "i"-tje: hilder (hulder), hirken (hurken, luisteren), gerist (gerust).

't Zijn Moeskes

I.

Loat mij toe hilder (2) goed t' explikeeren
Wat da'k deur 't woord moeskens wel verstoan.
Ja, 'k wil zelfs deur veurbeelden demonstreeren
Dat die expresse (3) g'heel z'leeven hêe bestoan.
Ne moeskesmoaker es eene die wil tuugen
Eene die hem veurestelt werkelijk iets te zijn.
Oas g' hem huurt spreekken, zijn afkomst ès g' heel huuge
Ge verstoat toch wel, enfin,)
Wat dan de moeskens zijn!) bis

II.

G'huurt soms van kwezels, ja t' zijn echte ploagen,
Die nie moeten hên van vrijer of man.
Ze keunen ze niet gerieken of verdroagen
Moar 't es meest omdat ze geene krijgen kan.
Want 't ès gebeurd, en dat al meen'ge keeren,
Dat 't kweezelken zuu vet wierd als een zwijn.
'k Peis niet da't was van heure Poasche te vieren.
Ge ziet van hier, enfin,)
Dan dat al moeskens zijn!) bis

III.

In kiezerstijd, tons moed' uuk ne keer hirken (4)
Stem moar veur mij! En 't lijjen (5) ès gedoan.
Stem veur den diene, ge moet tons nie' meer wîrken (6)
En veur den derde zulde noar den hemel goan. (7)
Moar wil't geluk dan ze kandidaat passeere,
Alles doen ze tons veur broere of kozijn.
Moar ilder (1) kiezers meugen gerist (8) creveeren.
Ge ziet wel, enfin,)
Dan 't moeskesmoakers zijn!) bis

IV.

't Es tegenwoordig allemoal Menheere
Mee chapeau bus' (9), flankoord (10) en huuge col (11)
Ze keunen hilder (1) nie droaien of keeren
't Zijn gelijk Janklasse (12) mee all'moal dienen brol
Moar ester een meiske diet 'r op uit es om te trêwen
En die verzot es op type (13) of muscadin (14)
Da moe die oarme sluure heur dikwijls berêwe
Ze ziet dat al dien schijn)
Nen boel mee moeskens zijn!) bis

V.

G' huurt uuk nog al van die jonge patriotten
Vive le roi, l'armée et la patrie.
Kom Leopold! Tons zijn ze gelijk zotten.
Stîrven zoen ze veur hem, 't es een echte folie (15)
Komt 't uugenblik dan z' als soldoat moete marcheere
't ès uit mee l'amour, 't en kan nie meer zijn!
En oanze keune, doen z' hilder (1) remplaceeren (16).
'K en vroag' i (17) af, enfin,)
Of 't moeskesmoakers zijn?) bis

Eddy "den Twiedekker" LEVIS
